

Andrija Šimić Hajduk.

HAJDUČKI HARAMBAŠA ANDRIJICA ŠIMIĆ PO ČIJIM JE VRLINAMA NAZVAN HNK HAJDUK

UDK: 929-052Šimić,A.“1833/1905“
796.332(497.583Split)“19/20“
Primljeno: 12. lipnja 2020.
Izvorni znanstveni rad

dr. sc. MARKO DRAGIĆ
Filozofski fakultet u Splitu
Poljička cesta 35
21000 Split
mdragic@ffst.hr

Andrijica Šimić (Alagovac, 22. XI. 1833. – Runovići, 5. II. 1905.) najglasovitiji je hajdučki harambaša. Turski zulum i nepravda otjerali su ga u hajduke 1859. godine. Hajdukovao je 12 godina. Bio je plemenit hajduk i pobožan. Štitio je siromašne i žene te ih pomagao. U zoru 14. siječnja 1871. izdao ga je Ante Garac, kod kojega je tu noć spavao. Sedam ga je Garaca svezalo i predalo vlastima. Koncem srpnja iste godine osuđen je na doživotnu robiju. U koparskom je zatvoru sužnjevao do 16. prosinca 1901. godine, kada je carskom odlukom pušten na slobodu. Danima ga je mnoštvo naroda očekivalo na Splitskoj rivi. Kad je parobrodom iz Kopra stigao u Split, svugdje ga je dočekivalo i ugošćavalo mnoštvo naroda. Nije se osvetio svojim izdajicama. Andrijica je pripovijedao o svom hajdučkom životu pokazavši se vrsnim narodnim pripovjedačem. Umro je tri dana nakon svoga izdajnika Ante Garca. Počiva u groblju u Runovićima, a njegova kletva se ostvarila. Noge Andrijice Šimića iznad glave su Ante Garca. Šest godina nakon smrti Andrijice Šimića osnovan je HNK koji je zbog Šimićevih vrlina nazvan Hajduk.

Ključne riječi: zadnji harambaša Andrijica Šimić, povijesne i etiološke predaje, usmene pjesme, Šimićeve vrline, izdaja, sužanjstvo, sloboda, smrt, HNK Hajduk

U puku stoji prava sila naroda, on je od svega naroda najviše spojen sa zemljom, a bude li u njega obrazovanja i samosvijesti, ni sve sile svijeta neće narod krenuti s puta kojim udariti mora; zaman su sve tuđe spletke, zaman su vanjski pokušaji da navuku narod na svoje – on stoji čvrsto kao dub, jer je dubu silan korijen, a taj korijen je puk.

(...) al dobro je da narod sam zaviri u dušu, da otvori krvavu knjigu minulih dana, jer je prošlost vazda zrcalom sadanjeg doba. Dobro je da narod sazna gdje je zgriješio i posrnuo, gdje li se proslavio i podičio. To neka mu je naukom za buduća vremena.

August Šenoa

UVOD

Padom Bosne pod Turke 1463. godine,[1] u njoj se javljaju uskoci i hajduci. Hajduci su neprestano i iznenada napadali Turke po planinama i gudurama. *Koji put prodirali bi viteški hajduci do careva šatora, pa bi onda opet u planine uzmakli*.[2] U povijesnim izvorima hajdučiju i četovanje spominje 1550. godine putopisac Zeno, a za vrijeme *Kandijskoga rata* (1645. – 1669.) bili su na vrhuncu. Mnogi su Hrvati iz Bosne i Hercegovine bježali u Dalmaciju. Mletačka ih je vlast, nemajući dovoljno vojnika, poticala da uskaču u Bosnu i Hercegovinu i napadaju i hvataju Turke kao robove za galije. Dok su uskoci djelovali u skupinama, na poticaj ili sa znanjem vlasti, hajduci su bili samostalni.

Oprečna su mišljenja o hajducima. Jedni ih smatraju razbojnicima, a drugi ih glorificiraju i mistificiraju. Do suprotstavljenih mišljenja o hajducima dolazi zato što su postojale četiri kategorije hajduka.

Postojali su *hajduci zulumćari* (*turski hajduci*). *Šeh Gaibija* bio je vođa „kupreških turskih hajduka" koji su u Rami 4. siječnja 1557. zapalili i opljačkali samostan, a franjevce pobili.[3] Postojali su i hrvatski i srpski *hajduci razbojnici*. Nikola Maleta sa svojom družinom poubijao je dvije stotine trideset svatova u Vinovu Gornjem.[4] Hajduci banatskog harambaše Save Ćeovića koncem travnja 1859. godine na brdu *Tankomistu* odsjekli su glavu Marku Milanoviću i ubili Muju Gutošića iz Kruševa.

---

1 Vidi: Marko Dragić: *Od Kozigrada do Zvonigrada*. Baška Voda – Mostar – Zagreb 2001., 20-35.

2 Miroslav Džaja – Krunoslav Draganović: *Sa Kupreške visoravni (II. izdanje).* Baško Polje – Zagreb 1994., 88.

3 Usp. Marko Dragić: *Deset kamenih mačeva*. Baška Voda 1999., 58.

4 Stipan Nakić, rođ. 1710. godine, ženio je Anđu Bailovu. Trgovac Stipe Tadin izdao je Maleti da su Nakića svatovi zanoćili kod vrela Vijanjac u Vinovu. Maleta je došao i izvršio pokolj svatova. Svatovi su pokopani na mjestu stradanja. O tome više: Marko Dragić: *Zbilja o knezovima Nakićima i Vučkovićima u "Razgovoru ugodnom" i tradiciji*. Školski vjesnik, časopis za pedagoška i školska pitanja, Split 2003., 52. (3-4), 283-295.

Nasuprot *hajducima zulumćarima* i Osmanlijama, bili su *hajduci osvetnici*, za koje Ferdo Šišić piše da su oni odvažni ljudi koji su *kroz cijelo vrijeme turskog ropstva, podržavali smisao za slobodu i oslobođenje*.[5] Ta junačka borba *za zbacivanje turskog jarma najljepša je naša epopeja, u kojoj su hajduci i uskoci glavnim junacima*.[6] U tim hajdučkim družinama bilo je i Srba i Muslimana.

Postojali su, također, *muslimanski hajduci osvetnici*. Naime, od 17. stoljeća muslimanski su seljaci bili izloženi stalnim povećavanjima nameta, zulumima spahija i turske vlasti. Zbog toga se javljao otpor muslimana seljaka prema vlasti što je uzrokovalo pojavu *hajduka muslimana*. Poznato je da su 1639. godine ti hajduci predvođeni harambašom Abdurahmanom napali karavanu trgovaca od 400 ljudi u Ravnom (na putu iz Splita preko Duvna, Rame do Visokog) i ubili 19 trgovaca.[7]

Budući da uskoke i hajduke osvetnike nije poticala pljačka nego osveta prema turskim zlodjelima, narod ih je držao junacima i zaštitnicima pa je o njima ispjevano mnoštvo pjesama i ispričano mnogo predaja.

Među glasovitijim uskocima bili su: Ivo Senjanin (Vlatković), Tadija Senjanin, Juriša Senjanin i Stojan Janković, a među hajducima: Mijat Tomić, Roša-harambaša (Ivan Bušić) i Andrijica Šimić.

Golem doprinos u proučavanju Andrijice Šimića dao je Mijo Milas.[8] Mnoge su predaje i pjesme koje hrvatski narod pamti i prenosi na pokoljenja. Takvih je pedesetak primjera u ovom radu.[9]

TURSKI ZULUMI

Za vrijeme 415 godina turske okupacije Bosne i Hercegovine kršćani su bili izloženi raznim zulumima,[10] patnjama, stradanjima i progonima. Najgnu-

5 Miroslav Džaja – Krunoslav Draganović; nav. dj., 93.

6 Isto, str. 93.

7 Namik Čehić: *Prozorski kraj u oslobodilačkom ratu i revoluciji*. Prozor 1985., 19.

8 Od iznimne su važnosti djela o Andrijici Šimiću: Mijo Milas, *Hajdučka legenda Andrijica Šimić*. Imotski 2015.; *Zbornik Andrija Šimić – izuzetna pojava među hajducima*. U: *Zbornik radova sa znanstvenog skupa „Hajduk Andrija Šimić i njegovo doba"*. Mijo Milas, Ivan Mimica (ur.). Split 2005.; Mijo Milas: *Hrvatski narodni junak Andrijica Šimić (drugo prošireno izdanje).* Split, 1996.; Mijo Milas: *Hajduk Andrijica Šimić: tekst i pjesma*. Zagreb 1972.

9 To su autorovi zapisi i zapisi njegovih studenata kojima je bio mentor pri pisanju seminarskih, završnih, diplomskih i doktorskih radova.

10 Zulum – mučenje, razbojništvo, ugnjetavanje, nasilje, tiranija.

sniji su bili: *pravo prve bračne noći*[11] i *danak u krvi*[12]. Na Kosovu i Metohiji poznat je zulum *šetnja opanaka*.[13]

OBEŠČAŠĆIVANJE KRŠĆANKI

Pored *prava prve bračne noći*, kršćanke su bile izložene obeščašćivanjima kroz cijelo vrijeme. O obeščašćivanjima i danas se pripovijeda: Jedan je od najpoznatijih zuluma agino odvođenje jedne ili više lijepih djevojaka sebi za ženu ili ropkinju. Najviše su to činili dok bi djevojke čuvale ovce ili radile u polju. Odjedanput, kao vihor, pojavio bi se turski aga sa svojim askerima[14] i zgrabio djevojku, koju su pratile njegove sluge. Bez obzira na to što je to cijelo selo vidjelo, što su majke ostale plačući i očevi čupajući kose, ništa nisu mogli učiniti. Zbog toga su se pojavili hajduci i uskoci, da bi zaštitili narod. [15]

PRAVO *PRVE BRAČNE NOĆI* (IUS PRIMAE NOCTIS)

Pravo prve bračne noći vrijedilo je za nevjeste kmetova, ili slugu, jer su one bile kršćanke (vlahinje), a muslimani nisu bili kmetovi. Na dan udaje kršćansku bi mladu posjetio begov ili agin predstavnik, obično u počasnoj pratnji jednog odjeljenja vojnika. Predstavnik bi zatim odveo mladu do begove (agine) kuće gdje bi provela dan i noć, a potom bi je otpratio natrag njezinoj kući u jutro na dan vjenčanja. Za vrijeme boravka kod bega ili age kršćanska

11 Marko Dragić: *Tradicijske priče iz Zagore*. Split 2017., 132-133.

12 Sultan Murat II. godine 1420. uveo je *danak u krvi* (adžami-oglan) kojim su prikupljani kršćanski dječaci iz osvojenih zemalja, kako bi se stvorila elitna vjerna robovska vojska – janjičara. Pored toga cilj je bio da se ne stvori aristokracija koja bi mogla ugroziti sultana. Stoga su prikupljana samo nemuslimanska djeca. Danak je ubiran u balkanskim zemljama koje su Turci porobili. To je bio način obveznoga oporezivanja u Osmanlijskom Carstvu. Svake pete godine iz Carigrada su u porobljene južnoslavenske zemlje dolazili komesari/poreznici zvani *tjelosnici*, te su išli od mjesta do mjesta, a svaki domaćin morao je kazati točan broj djece i pokazati ih komesaru. Pritajivanje je bilo najstrože kažnjavano. Nije postojao propis koliko se iz jedne kuće može uzeti djece. Svaki je komesar po svom nahođenju uzimao onoliko najzdravije i najljepše djece koliko mu je trebalo. Sustav ubiranja *danka u krvi* počeo se gasiti početkom 17. stoljeća, a potpuno je nestao koncem toga stoljeća. Od 15. do 17. stoljeća s Balkana je, dankom u krvi, odvedeno dvije do tri stotine tisuća dječaka.

13 Šetnja opanaka ogledala se u tome da bi Turci došli u kuću gdje ima mladih djevojaka i žena. Muškarcima bi zapovjedili da *šetaju opanke* što je značilo da obilaze oko kuće dok oni siluju djevojke i žene.

14 Asker – vojnik.

15 U ožujku 2001. zapisala Ivana Kvesić, a kazao Franjo Tomić rođ. 1941. u Mostaru.

djevojka bila bi odjevena u tradicionalnu tursku odjeću. Bile bi odjevene u dimije skrojene od tankog, često zlatom prošaranog tkanja koje ističe ženstvenost. Kosa im je bila prekrivena maramom. Za vrijeme turske vladavine, zbog *prava prve bračne noći* djeca koja su se rađala iz toga *prava* bacana su u jamu. Ona djevojka koja bi nastradala od age morala bi se rastaviti od mladoženje dvadeset jedan dan, išla je kući, otac i mati čuvali su je u tom razdoblju, a ako je dijete došlo s Turčinom, završilo bi u jami, a ako ne bude djeteta, vraćala bi se mužu. Međutim, neke su djevojke tako ostajale trudne te su tu djecu rađale u braku sa svojim mužem. Neki su mi kazivači navodili takve primjere. Golem je broj kazivača koji i danas pripovijedaju o tome gnjusnom *pravu*.

MLADOŽENJA UBIO AGU KAKO BI SPASIO NEVJESTU

U mjestu Drinovci živjela je peteročlana obitelj prezimenom Eljuga: majka, otac i tri sina. Predaja kaže kako su bili vrijedni, pošteni i naočiti. Kada se najstariji sin odlučio oženiti, uzeo je sebi za ženu najljepšu djevojku u kraju. Kako su tada u selu vladali Turci, oni su mladoženji postavili ultimatum: ili da aga s njegovom budućom ženom provede prvu bračnu noć ili da cijela obitelj Eljuga prijeđe na islam. Mladić se, međutim, opredijelio za nešto treće. Kada je pala noć, ušao je u agine odaje, ubio ga, a potom su on i braća pobjegli iz Drinovaca na tri strane: najmlađi je zajedno s roditeljima otišao u okolicu Mostara, drugi u Posušje, a mladoženja s mladom u Livno. Da im Turci ne bi ušli u trag i osvetili se, odbacili su svoje prezime. Kako su, ipak, željeli sačuvati vezu s rodnim krajem i spoznaju odakle im je podrijetlo, uzeli su prezime Drinovac.[16]

BEG DVIZAC JAHAO KRŠĆANE

Kršćani su za vrijeme osmanske okupacije podnosili razne patnje i ponižavanja. U Mostaru je živio beg Dvizac koji bi kršćane zajahao i držeći ih za kosu tjerao da ga nose na brdo Žovnicu kod Mostara i da ga nazad vrate: *Za vrime onoga starog turskog vakta moralo je se silon bižat u ajduke, nije se moglo živit. Koji bi naš ozgar iz Posušja ili bilo od kojeg kraja saša u Mostar, ovde bio beg Dvizac se zva, jami nož, proriže na čoviku onaj njegov kaput di će noge metnit*

16 Zapisala je Tihana Šušić. Tu predaju prenose s koljena na koljeno u obitelji Tihanine majke koja je rođena u Livnu te ima djevojačko prezime Drinovac. Tihani je ispričao, a meni ju je ispričao njezin djed Jakov Drinovac rođen 1932. godine.

a ujti se njemu za kosu da ga nosi iz Mostara na Žovnicu[17] *i da ga vrati nazad i onda sad more bit slobodan i sve tako.* [18]

ANDRIJICA ŠIMIĆ SLUGA U MOSTARU

Andrija Šimić rođen je od oca Ivana i majke Ive rođ. Milas 22. studenoga 1833. godine u Alagovcu kod Gruda. Imao je mlađega brata Jakova i pet sestara. Otac mu je bio kmet hadži Mahmuda Tikvine iz Mostara. Tikvina je u Mostar doveo sebi za slugu četrnaestogodišnjega Andriju. Andrija je kod Tikvine ostao 10 godina. Četiri je godine čuvao aginu stoku, a potom je na zanatu naučio pravljenje pušaka i noževa.[19]

Bio je niskoga rasta pa su ga zato prozvali Andrijicom. Bio je nemirna duha, ali je imao izvanredan osjećaj za pravdu.

BIJEG IZ MOSTARA

Među zloglasnim agama u Mostaru bio je aga Ćurko. Andrijica je znao da je najviše zla učinio hrvatskom narodu. Aga je svaki dan obilazio imanje u Rodoču i uvečer se vraćao kući u Mahalu u Mostaru. Šimić je radio kod nekoga Turčina u Rodoču na mjestu gdje je danas osnovna škola. Obrađivao je vrt i pratio kad će aga Ćurko naići. Dok je Ćurko oholo i samouvjereno jašio na svom konju, stvorio se odjednom pred njim kmet. Ponizno je kleko, sklopio ruke i rekao: *Časni aga, možeš li mi prikresat lulu?*. Aga je, oholo i ponosno što vidi kleknutog kmeta, pristao: *De ustani sinak, da ti prikrešem*. Dok mu je on kresalom kresao lulu, kmet Andrija izvadio je kuburu iz njegova pasa i pucao mu u prsa, skočio na njegova konja i pobjegao prema Škutoriji. Turski askeri sahranili su svog agu Ćurku gdje je ubijen. Danas se to mjesto zove *Ćurkov harem.*[20] [21]

Navršivši dvadeset četiri godine života, vratio se kući kako bi bratu pomogao u obavljanju težačkih poslova.

17 Žovnica je prijevoj 352 metra nadmorske visine, 8 kilometara od Mostara na putu prema Širokom Brijegu.

18 Josipa Širić zapisala je 2010. godine. Ispričala joj je Kata Bešlić (djevojačko prezime Martić), 1939. godine u Rastovači u Posušju.

19 Ante Ujević: *Imotska krajina*. Imotski 1991. 276.

20 Harem – muslimansko groblje.

21 U ožujku 2001. zapisala je Ivana Kvesić, a kazao joj je spomenuti Franjo Tomić.

ANDRIJICA I BEG OMER

Otac Andrijice Šimića morao je prodati konja da plati harač[22] begu. Andrijica je poveo konja u Duvno. Bila je Sveta Kata (25. studenoga) i u Duvnu je bilo veliko trgovište.

U Studenim Vrilima opazio je bega Omera. *On se naguri, naturi šubaru na glavu, a najprije uzme šaku zemlje i stavi u džep. Kad se beg primaka njemu blizu, on stavi lulu u zube i upita ga ima li vatre. A beg od sile izvadi kresivo i meće mu di je duvan, a Šimić onom zemljom iz džepa u oči. Sori Turčina s konja i pogubi ga i baci ga u dragu. Uzme njegova konja, dukate, što ji je beg ima uza se i dovede sve ćaći. Rekne ćaći: 'Evo, ćaća, dobro sam proda Vranca'. Dadne ćaći dukate, konja i sablju. A ćaća mu rekne: 'E sad se vidi da će od tebe biti nešto'.*[23]

TEŽAK ŽIVOT I NEPRAVDA

Šimić se nije mirio s teškim seoskim životom te je s rođakom otvorio krčmu. Nakon nesporazuma oko krčme, odlazi u Gabelu gdje je pola godine radio kao kovač, ali se vratio u rodno mjesto i sa susjedom otvorio novu krčmu.[24]

Težak život i nepravda budili su u Andriji želju da se tomu suprotstavi. Jednom je prilikom Andrija došao kupiti vino kod Marka Milasa te je kod njega prenoćio. Markova je žena rodila i spavala je kod ognjišta. Kasno noću upitala je Andriju zašto ne spava, a on joj je odgovorio: *Ne mogu zaspati, muči me u duši teški turski zulum prema mojoj raji u Hercegovini*.[25]

Toj Andrijinoj odluci izravno je doprinijelo orobljavanje njegova oca uz prijetnju smrti od strane turskih poreznika. Uzalud je Andrija pokušao tražiti pravdu kod ljubuškoga kadije koji mu je rekao: *Čuješ, Šimiću, ti tri vola imaš, sedam groša, dati više moraš*. Andrijica se naljutio i posvađao s kadijom rekavši mu: *Ja odo u ajduke, ja ću ti vratit svoje, i koga god stignem, na bilo kojem mistu uvik ću vam zla činit zato što meni nanosite nepravdu*. Tako je otišao u hajduke.[26]

---

22 Harač – glavarina koju su Turcima plaćali nemuslimani, pljačka, otimačina.

23 U Stepenu kod Tomislavgrada u studenom 2004. godine zapisala je Julija Šarić. Predaju joj je kazao Jozo Skočibušić (rođ. 1948.), a čuo je od oca Ilije.

24 Usp. Mijo Milas: *Hrvatski narodni junak Andrijica Šimić (drugo prošireno izdanje).* Split 1996. 9-11.

25 Isto, str. 11.

26 Josipa Širić zapisala je 2012. godine. Ispričao joj je Ivan Bešlić, rođen 1938. godine u Zagorju u Posušju.

Pričalo se također da mu je neki Turčin obeščastio sestru. Šimić je Turčina ubio, ubacio u bezdanu provaliju i otišao u hajduke. [27]

ODLAZAK U HAJDUKE

Zulum i nepravde otjerali su ga u planinu 1859. godine. Uzeo je ćaćin handžar i krenuo iz svoga sela, napustio je svoju kuću da se nikad više u nju ne vrati. Došao je na put što od Posušja ide prema Imotskom. Svuda okolo je bila šuma. Andrijica je čekao. Nakon sat-dva naiđe jedan Turčin na konju. Zametnuo se puškom, a srebrne toke sjajile. Jašući na konju, pjevao je. Andrija je skočio pred konja iz busa,[28] zgrabio mu nogu i izvrnuo ga s konja. Puška je odskočila, a Andrijica je zgrabio i uperio u Turčina: *Deder, pobro, skidaj te srebrene toke i daj kesu šta si napljačka od raje!*. Turčin je dao sve, a Andrijica je imao konja, pušku i streljivo.

Pola srebra podijelio je sirotinji po selima, a pola poslao svojima. Tako je Andrijica nastavio hajdukovanje. Nije bilo silnoga Turčina, niti bogatog trgovca, niti napuhanog gazde, koji se nije bojao kad bi trebao krenuti na put. Sve ih je Andrijica s družinom dočekivao po drumovima. Najdraže mu je bilo presresti bogataša kad bi taj po selima kupio harač od raje, kad bi utjeravao dugove s kamatama. *E, taj bi dobija kamate od Andrije*.[29]

Najprije je bio u družini Jove Kadijevića iz Prološca. Pučki pjesnik, Šimićev suvremenik, Stipe Bartulović – Guja o Šimićevu potajnom odlasku u hajduke pjeva:

Dragi Jovo, ja ću tebi doći,
ali moram sada kući poći.
Svaku ću ti noćcu dolaziti,
ali nemoj nikom glasovati
po noći ću s tobom četovati,
a po danu kod kuće kopati.[30]

27 Slavica Crnjac zapisala je 2010. godine. Kazala joj je Milica, djev. Stojkić, 1938. god. u Gorancima iznad Mostara.

28 Bus – žbunje, manje uzvišenje na livadi.

29 Kazao je 2004. godine Martin Dukić (Košute kod Trilja, 1929. – Košute kod Trilja, 2010.).

30 Stipe Bartulović – Guja: *Pjesme o hajduku Andriji Šimiću i druge pjesme (za tisak priredio i uvodnu riječ napisao Živko Strižić).* Zagreb 1998., 66.

IZDAJA DUNDIĆA, ANDRIJICA U ZATVORU

Andrijica je s hajducima ispekao janje, uzeo janjeću lopaticu, pogledao i rekao: 'Čujete me moji prijatelji. Lopatica je bila krvava pa me je stra da mi je izdaja'. I kad je doša u Vinicu, kaže: 'O Mališa iz Male Vinice, ne imao ni sreće ni dice'. I on doša k njemu i kaže: 'Mogu li kod tebe prispavati?' 'Možeš, di si i doša prispavat.' I on otiša u pojetu i kad je zaspa, uvatili.

Na lokalitetu Studena Vrila u Prološcu ubijen je beg Lakišić koji je iz Mostara išao u Duvno. Sumnja je pala na Jovu Kadijevića i Andrijicu Šimića.

Josip Dundić je izdao Jovu Kadijevića i Andriju Šimića u Aržanu. Žandari su 5. studenoga 1866. godine došli i opkolili kuću. Kadijević je pokušao pobjeći, ali nakon malo više od kilometra bježanja smrtno je pogođen. Andrijica je uhićen. Odveli su ga preko Sinja, a kad je bio preko puta crkve Gospe Sinjske, poklonio se Sinjskoj Gospi. Došli su u Livno i nitko ga nije htio suditi pa su ga sproveli u Ljubuški gdje ga je dočekao kadija, govoreći mu: *Ustahijo, vlaška haramijo! Štono si mi jednom govorio da mog suda nećeš poznavat i da mene nećeš poštivat? Sudiću te na višala tanka*.

Andrijica mu je odgovorio: *Kajmekane, vira ti je moja, ne plaši me ništa vika tvoja*. Zatvoren je u *tamnu tamnicu.* Gledao je po tamnici, nigdje ništa nije bilo. U jednom kutu ugledao je nekog Ciganina te mu je besjedio: *Koga imaš ti od roda svoga? Ko ti nosi ranu u tamnicu?*

A Cigo mu je odgovorio: *Imam jednu sestru jedinicu, donosi mi ranu u tamnicu. Oko podne ručak samo donese.*

E kad ti ručak donese prišapni joj na pendžer do uva nek ti limu[31] *u pogaču skuva*.

Tako je i bilo. Andrijica je pogaču razlomio i izvukao limu. Noću je prepilio rešetke i pobjegao.[32]

BIJEG IZ ZATVORA U HAJDUKE

Nakon dvije godine tamnovanja u Splitu, Imotskom, Duvnu, Livnu i Ljubuškom, limom koja je bila ukuhana u kruh noću je prepilio okove i bez oružja koncem kolovoza 1868. godine pobjegao u hajduke. [33]

Idući poljem ugledao je jednoga deliju, oružana, obučena na konju. Kada je pušten na slobodu, Andrijica je o tome ispričao: *Evo, Mujo, rakija u mene;*

31 Lima – turpija.

32 Nika Šćepanović zapisala je 2007. godine u Grabovcu. Kazao joj je Stjepan Kusić (1930.).

33 *Župa Tihaljina*. Duvno 1989. 130.

ovlaži usta, pa, molim te, oblakšaj mrvu mi ruke, dok napunim lulu. Turčin je bio dobro vinetan, te mi toliko popusti konop, da sam mogao slobodno rukam mahati. Onda ja, ne bud' lien, zgrabih jednom rukom Turčina za vrat, a drugom istrgoh mu nož iza svilaja, prerezah konop, te pobjegoh niza stranu, a Turčin osta kukajući… Što ću sada? Više mi nije kući vraćanja. Znadem, da će me tražiti. Odabrah šumu za mater, ali što će čovjek bez oružja u šumi? Odciepih komad kljenove grane, zavrgoh se toljažinom, naspem džep suhe, smrvljene zemlje, pa izigjoh na drum. Eto ti balinče jaše na konju, odjeveno kao svat. Ja njemu: 'daj, Turčine iskresi iskru, da pripalim lulu! On stade, izvadi ognjilo, pristavi trud uz kremen, pa da će zakresati, a ja tad bržebolje zagrabih šaku zemlje iz džepa, pa mu je zasuh u oči. Turčin se prismete, a ja tada gjisih k njemu, oteh mu pušku s ramena, dvie mu male i nož bjelosapac istrgoh iza svilaja i pobjegoh gorom pjevajući.[34]

Pripovijeda se da je Turčinu rekao: *Oprosti mi šta sam učinijo, jer u teškoj nevolji sam bio. Pođi momče svom dvoru ubavom, pa ti nemoj kazati nikomu šta je tebi Šimić učinio. Oprosti mi jer u teškoj nevolji sam bio.*[35]

ŠIMIĆEVA DRUŽINA

Tada je Šimić skupljao veću četu. Prvi je došao Petar Sekulović iz Zavale kod Imotskoga pa Ivan Lončar[36] iz Gornjih Vinjana.[37] Potom su u Šimićevu družinu došli: Mateško Kutleša, Petar Bašić[38], Meštrović, Cvitan Račić, Bokulo Račić, Ante i Marijan Jović, Juka Mandić, Krajina, Marko Vuka iz Dubrovnika, mali Rade iz Ravnih kotara, Bilić Nosić iz Lovreća, Šimun iz Lipna, Ante Radalj zvani Peko i dr. Šimić je hajduke odveo u Vran planinu u Mijatovu pećinu[39] i objasnio

34 Mijo Milas: *Hrvatski narodni junak Andrijica Šimić (drugo prošireno izdanje)*. Split 1996., 13.

35 Nika Šćepanović zapisala je 2007. godine u Grabovcu. Kazao joj je spomenuti Stjepan Kusić.

36 Ivan Lončar zvani Lončarić na spomendan sv. Antuna Padovanskoga, 13. lipnja 1868. godine zbog djevojke Ive Topić potukao se s Matkom Domićem na derneku, na Gornjim Vinjanima kod crkve sv. Ante. Tom prilikom su intervenirali žandari koje je Lončar pretukao te se priključio hajdučkoj družini Andrijice Šimića.

37 Tihomir Zubac: *Hajduk Andrijica Šimić*. Sarajevo 1941., 193.

38 Petar Bašić iz Broćanca (današnji Čitluk) napustio je samostan u Mostaru i priključio se Šimićevim hajducima.

39 Mijat Tomić rodio se oko početka 17. stoljeća u selu Brišniku kod Duvna, a poginuo je na Ilindan (20. srpnja) 1656. godine ili svakako između 1656. i 1659. godine izdajom trostrukog kuma Ilije Bobovca iz Doljana kod Jablanice za vrijeme vladanja Seidin-paše. Ubojica je bio Hadžizukićev rob (arap) ili azap (žandar). Mijat Tomić spada među one plemenite hajduke koje je u planinu otjerao turski zulum. U njegovoj je družini bilo i

im opasnosti hajdučkoga života. Nitko od hajduka nije se želio vratiti kući. Djelovali su u skupinama od pet-šest hajduka.

Družina Andrijice Šimića zimovala je u Dragljanima, Rašćanima, vrgoračkom kraju i drugim toplijim krajevima. Šimićeva djevojka bila je Jela Brkanova iz Glavine. No, zbog Šimićevog hajdučkoga života do ženidbe nikada nije došlo.

Za vrijeme velikog godišnjeg sajma u Duvnu 27. kolovoza 1868. godine Šimićeva družina zauzela je položaj iznad Vinjanske doline i na povratku sa sajma opljačkala preko 200 ljudi. Tom prilikom uhvatili su i sa 100 zlatnih dukata ucijenili bogatog imotskog trgovca Josipa Dundića. Pred Božić 1868. opljačkali su karavanu Turaka iz Duvna koja je hranu i začin nosila agama u Mostar. Takav postupak Šimićeve družine izazvao je austrijske vlasti koje su ucijenile Šimića te je on postao strah i trepet Bosne i Hercegovine i Dalmacije.

U Voštanima, u staji Andrije Akrapa 18. studenog 1870. godine dogodio se sukob između hajdučke družine Andrijice Šimića i turske potjere, pa je zbog prikrivanja hajduka okrivljen Frane Akrap. Zapovjednik turske žandarmerije kajmekan[40] u Livnu Emin-beg oštro je prosvjedovao kod austrijskog konzula u Livnu. [41]

Hajduci su se sastajali na Jurjevdan (23. travnja), a rastajali na Miholjdan (29. rujna). Otuda je izreka: *Jurjevdanak hajdučki sastanak, Mijoljdanak hajdučki rastanak.* Harambaša je bio dužan svakome hajduku naći jataka kod kojega će prezimiti:

Snijeg pao sve do Apenina,
sve se živo diglo sa planina.
Pastirice svoja stada bijela,
sa planina stjerale u sela,
a za njima odvukli se vuci
i još ostao Šimić i hajduci.
Što se dalje poduzeti ima,
reče Šimić svojim drugarima:
„Momci moji, prošla ljetna klima,
prošla jesen, stigla hladna zima,

muslimana i pravoslavaca. Mijatov sestrić Marijan ranjenoga je Mijata pokušao odnijeti u Vran, ali je Mijat izdahnuo pod Sovićkim vratima. Tu se, na njivi Pošćeci, kažu, nalazi grob hajduka Mijata Tomića. Predaje i pjesme kazuju zatim da je mali Marijan uspio osvetiti Mijata ubivši Arapina u duvanjskoj župi u mjestu Jankovac.

40 Kajmekan – kotarski načelnik.

41 Popovići kod Livna 2007. godine.

i sve ode sa planine,
do posljednje ptice i živine.
A stara je tradicija naša,
da hajdučki svaki harambaša,
svakom drugu čim zahrpi zima,
u primorju nađe pobratima.
Uz obale plavoga Jadrana,
da prizimi sve do Jurjevdana.
zato i mi napustimo gorje,
i krenimo jugu u primorje.
Ivan Bilić poći će Omišu,
a Nikola Krajina Drnišu,
Sekulović Petar u Vrliku,
a Meštović Ivo Dubrovniku,
Petar Vlašić u zaleđe Splitu,
a Ivica Lončar Velebitu.“
I tako ih obuhvati redom,
pripremljenim svojim rasporedom.
„A ja najzadnji u ravna Poljica,
harambaša Šimić Andrijica.“
Svima Šimić mudre savite daje:
„Ne gledajte rodne zavičaje,
domovi će u prismotri biti,
pa vas mogu lako uhititi
i kod svojih vjernih suradnika,
pazite se švapskih oružnika.
Tu se treba ponašati spretno,
još više mudro i pametno,
da ne bi koji naopačke,
okrnjio časti djevojačke,
to bi bila prevelika bruka,
nešto tako nije za hajduka.
A na Jurjev svi u toku dana,
nađimo se na vrh malog Vrana,
nađimo se skupa svi pred ovom,

napušetnom jamom Mijatovom.“
Pozdrave se i odoše s Vrana,
i rastaše sve do Jurjevdana.[42]

ŠIMIĆ SPASIO SEDAM DJEVOJAKA OD OBEŠČAŠĆIVANJA

U selu Sobač koje se nalazi na putu za Rakitno živio je Jakov Čuljak, kum Andrijice Šimića. Jednog petka sedmorica aga iz Vitine došli su kod Jakova Čuljka. Naredili su mu da zakolje najboljega ovna, izvadi deset kila meda i za njih svakom po jednu djevojku koja će te noći spavati s njima i da se zato pripremi slama i po slami biljci. Čim su oni došli, Jakov je rekao sinu Petru da ode u Kamišnicu po Andrijicu Šimića kako bi spasio djevojke komšinice da ne stradaju- Mali je skočio i kad je došao do Šimića u pećini nije nikoga našao. Jedan čovjek popeo se na jelu, a to je bio Andrija Šimić, ali mali nije znao da je to Andrija. Pitao ga je Andrija s jele: *Šta radiš ti dečko doli?*, a mali će: *Šta radiš ti gori na jeli?*.

Evo doša u drva pa mi konji utekli pa se popeo na jelu ne bi li ih digdi ugleda. Kaže mali: *Ja tražim Andriju Šimića*.

A šta će tebi Andrija Šimić?

A mali će: *Došle age iz Vitine, naredile mome ćaći da zakolje najboljeg ovna, izvadi deset kila meda pa će jest i pit će malvasiju*.

Dečko ajde odma kući a ja ako vidim Andriju Šimića ja ću mu sve to pripovidit. I još kad dođeš kući reci ćaći da okasne s kavon i ranon, ako dođe Andrija neka i oni mogu štogod jest.

Kad je mali dotrčao kući, kazao je Jakovu sve i ovaj odmah zna da je to Andrija, nema tko drugi biti.

Andrija je odmah s družinom krenuo u Sobač. Kad su došli, još je bilo sunca, a Andrija je zapovjedio svojim hajducima: *Ja ću uć unutra i kad čujete moje grlo ja ću reć – Ja san Andrija Šimić, a vi tucite po kući sa svi strana, a najviše oko vrata, sve da će se sorit kuća*. On je došao, obukao se kao prosjak. Ušao je u kuću: *Dobar dan – Dobar dan prosjače*. Andrijica ih je upitao: *Ko ste vi? – Mi smo age iz Vitine. A šta će van ove žene? – To je nama divojke za spavanje noćas, s nami će spavat, svakome po jedna!* A Andrija će: *A vi ste age, a to su van divojke, a znate li vi ko san ja? – Ne znamo*.

Ja san Andrija Šimić!, pa je skočio, oni držali kavu, ruke im se tresle, a sva kava se prolila od straha od Andrije Šimića. Hajduci su pucali po kući. Andrija

42 Silvia Vladić – Vrban zapisala je na dan sv. Lovre 2005. godine po kazivanju guslara Ante Grbeša, rođen 1937. u Cimu u Mostaru. Ante je bio aktivni član HKUD sv. Ante Cim, Mostar.

im je rekao: *Ništa van neću, svaki po iljadu dukata baci i ostat ćete živi, ko ih nema nek uđaši konja najboljega i u Vitinu donesu ovde, mi čekamo dok se on ne vrati!* Jedan od njih preko noći je otišao u Vitinu i donio pare. Kad su polazili, hajduci su ih istukli i nikad više nisu došli u Sobač.[43]

ANDRIJICA I VILANCI

Za vrijeme Turaka, na Martića križu misa se govorila. Dok je trajala misa, pročulo se da je netko ubio Turčina. Andrijica Šimić znao je tko je to napravio, ali da bi zaštitio narod, skočio je na zid i rekao da je on ubio Turčina. Noseći za pojasom kuburu počeo je trčati preko polja, a tadašnji vilanci[44] pohitali su za njim, ali uspio je prebjeći u Hrvatsku. Na taj je način uspio spasiti ljude od turske osvete, a spretnošću je spasio i sebe. [45]

PIJANI HAJDUK POKUŠAO UBITI ŠIMIĆA

Andrijica se dogovorio sa svojom družinom da bi trebali ići *ušićarit štogod*. Dok su razgovarali među sobom, doletilo je jato gavranova. Šimić je rekao: *Tican nije virovati. A virujte, nije se dobrom ni nadati*. A Sekulić kaže: *Uvik čara ko stara žena! Nisi kukavica, kad smo odredili ić, triba ić i gotovo!*

Digao se Šimić i rekao: *Amo!* S njim je pošlo sedam njegovih hajduka. Pet-šest imotskih trgovaca išlo je hajducima u susret. Kad su se malo primakli, vidjeli su trgovci da je to Šimić i njegovi hajduci, a za njim je bila raspisana nagrada onome tko ga uhvati ili ubije. Jedan od njih je zavikao: *Šimiću pridaj se, nas je više nego vas! Pridaj se ili ćeš poginit!*

Šimić mu je na to kazao: *Dobro pazi, ja se nisan pridao!*, pa je uzeo nož i potrčao za njim. Svi trgovci su pobjegli bacivši novac po ledini od straha, samo da spase živu glavu. Šimić je ušao u gostionu sa svojim hajducima koji su počeli piti vino i rakiju. Šimić im je govorio: *Zlo što pije se rakija, čut će nas neko!* Oni su počeli pjevati, a Šimić, Sekulić i još dva hajduka otišli su od njih trojice.

Kad su odmakli koji kilometar, Šimić je rekao: *Stat ćemo vamo pričekat da vidimo jesu li se otriznili.* Kad su ova trojica blizu došli, jedan je izvadio pušku

43 Ispričala je spomenuta Kata Bešlić.

44 Vilanci – žandari.

45 Ivani Ljubić u Mostaru 2008. godine kazala je Ivanka Bošnjak (djev. Hrkač, rođ. 1949. g. u Posušju).

govoreći da će ubiti Šimića. Potegnuo je onu pušku što su pokupili trgovcima, okrenuo u Šimića i potegnuo, a ona je štrokala.[46] On je uzeo drugu i tako šest pušaka što je bilo uz njega. Kad je vidio da šest pušaka nije opalilo, on se prepao, a Šimić je rekao: *Izdaju je počinijo, pucajte u nj!*

Onda je Pere, koji je bio glavni do Šimića, iz puške ubij izdajnika, uzeo mu lulu i prislonio mu je u usta i tako su ga ostavili. *Tako je životon platijo za svoju budalašćinu i izdaju.* [47]

ANDRIJICA PLATIO ŠTALU

Andrijica Šimić je sa svojom družinom pokisnuo. U Zagorju kod Posušja sklonili su se u štalu i naložili vatru kako bi se osušili. Oko vatre su zaspali, a kroz noć se štala zapalila. Ivan Bešlić 2012. godine ispričao je da je njegov pradjed dotrčao iz sela i rekao Šimiću: *Pa što nam Šimiću zapali pojatu?*. Na to mu je odgovoreno: *Ne boj se, napravit će tebi Šimić i bolju!* Zgrabio je rukom u džep i dao mu šaku dukata i obećao da će mu donijeti još što god zatreba. Ljudi su mu pjevali:

Šimiću ti iz gore lave,
ti ukradi Vlahu kravu,
pa je podaj meni siromahu
i još ću ti nešto reći,
neman u što leći.[48]

ANDRIJA ŠIMIĆ I ANDRIJA ZIRDUM

Andrija Šimić se svraćao kod starog Andrije Zirduma koji je bio najbogatiji čovjek u posuškoj općini. Šimić se sklanjao na brdo iznad Rastovače prema Tribistovu u Matića vlaki[49] ili u Rastovačkom brdu. Tu je živio Zirdum. Kod njega je Šimić ostavljao ćemer.[50]

Neki je iz Vitine imao planinu na jednoj visoravni Tribistova, koja se zvala Čuline. Vlasnik Čulina znao je da tu Šimić ostavlja novac. Poveo je mnogo

46 Štrokati – zastati, zapeti.
47 Ani Leko u kolovozu 2010. godine u Vinjanima Gornjim kazao je Bože Jović „Zele“, rođen 17. I. 1923. u Vinjanima Gornjim. Završio je četiri razreda pučke osnovne škole i stolarski zanat.
48 Josipa Širić zapisala je 2012. godine. Ispričao joj je spomenuti Ivan Bešlić.
49 Vlaka – zavučena duga livada ili njiva.
50 Ćemer – zlato.

Turaka kako bi uhvatili Šimića kod Zirdumove kuće. Kad su došli gore, neka ih je starica opazila i javila Šimiću: *Nekakva vojska iđe!* Hajduci su prihvatili puške i pobili one koji nisu uspjeli pobjeći. Oni koji su pobjegli nikada se više nisu pojavili na Tribistovu.[51]

SUSRET S PASTIRIMA

Mara Olujić, rođena 1920. godine, pripovijedala je o susretu pastira s Andrijicom. Pastiri pradjeda Mare Olujić čuvali su blago[52] u planini Mareljuše iznad Gljeva. Pred njima se pojavio Andrijica Šimić i pitao ih čiji su pastiri. Odgovorili su da su Božini, a Andrijica im je rekao da poruče Boži da je poželio mesa i da hajducima pošalje mesa.

Kad su pastiri došli Boži, prenijeli su mu poruku. Božo je djeci rekao da Andrijici neće birati jer i on zna gdje ima pa neka dođe i uzme sam.[53]

ANDRIJICA U ROĐAKOVOJ TRADICIJI

Pero Sabljo (Posušje, 1919. – Bugojno, 2004.) rođak je Andrijice Šimića. Od 1932. godine živio je u Bugojnu i ponosno čuvao uspomenu na svoga rođaka. Pored već navedenih predaja, Sabljo je pripovijedao da je Andrijica nakon dolaska iz Kopra u Split sa svojim stricem dojahao u Sinj i tu su mu našli hajdučko odijelo i uslikali ga.

Kazivačeva majka dočekala je Andrijicu kad je izašao iz zatvora. Sabljo je pripovijedao da mu je ujak fra Velimir Šimić kao djetetu pričao *o našem rodijaku Andriji Šimiću*. Pero Sabljo je uz javorove gusle pjevao pjesmu o svom rođaku Andrijici Šimiću:[54]

1 *Rodi majka guju šarevitu*
U Grudama, selu krševitu
To ne bila guja, ni zmija,
Već to bio momak Šimića Andrija.

51 Ispričala je spomenuta Kata Bešlić.

52 Blago – stoka.

53 Iris Olujić Ljubica zapisala je 2009. godine u Opancima kod Lovreća. Kazala joj je Mara Olujić – Cura rođena 1920. Preminula je 2012. godine.

54 Kazao Pero Sabljo, rođen 1919. u Gradcu (Orečeva mala) kod Posušja u kojem je završio četiri razreda osnovne škole. U Bugojno se s obitelji odselio 1932. godine. Pero je umro 2004. godine. Zapisala je 2003. godine u Bugojnu studentica Lorina Sabljo, unuka Pere Sablje.

Kavurine[55] *ti tri vola imaš,*
Sto i dvajest groša dati moraš.
Zašto gospodaru tako cviliš raju?
Da ja dvajes groša platim više,
Tako zakon nigdi ne piše.
Šimić Ivan vidi nema kud ni kamo,
Dade pare okreni se tamo,
A Ivan ni od koga pomoć ne imade,
Sinovi mu podaleko rade.
Kad je uvečer za večeru bilo,
Sve je otac sinovim povidio,
Da ih jesu Turci ucvilili.
Kada li je danak osvanio,
Andrija se puškom zametnio,
Pregazi goru i ravnicu,
U Ljubuški da traži pravicu.
A kad dođe do Ljubuškog gradu,
Turskom sucu stade kazivati,
Sve istinu, ništa ne lagati.
Turski sudac ništa ne viruje,
Oštro gleda i teško ga suje.
Turci nisu kako vi kažete,
'Već tužite da ih naružite.'
Vidi Šimić da ne da pravicu,
Već bi ga rada stavit u tamnicu.
Kojmekane vira ti je moja,
'Ne straši mene vika tvoja,
Ja odo tamo u Glavicu,
U gustu lužinu da naplatim,
Turčinu zadužnicu'.
Turski sudac na njeg oči izbuljio.
'Sta to bališ ili si poludio?'
Šimić veli: 'Ja odlazim sada,
Kad se vratim kazat ću ti tada.'
Pa poleti doli niz čaršiju,

55 Kaurin – muslimanski naziv za kršćane

U se turi žežeru rakiju,
Bježi iz Ljubuškog grada,
Da ne dopane većega jada,
Pravo zdravo preko polja širokoga,
Sve do blizu grada Imotskoga.
Ali eto ti Kadijevića Jove,
Gdje mu Šimić Božju pomoć zove,
Još mu Jovo bolje prifatio,
‘Ti mi Andre zdrav i veso bio
I ja sam davno kuću ostavio.[56]’

Ivan Mimica je sedam godina boravio u zatvoru s Andrijicom Šimićem. Po izlasku iz zatvora 1892. godine spjevao je pjesmu *Andrijica Šimić, hajdučki harambaša*. Ta je pjesma nastala na *temelju razgovora s Andrijicom*.[57] Doživjela je devet izdanja. Zato je razumljivo što je ta pjesma imala najveći utjecaj na one pjesme koje se i danas mogu čuti.

Stihovi navedene pjesme: 5., 6., 11., 13., 17., 18., 19., 20., 24., 25., 26., 30., 31., 33., 34., 35., 36., 37., 38., 39., 44., istovjetni su Mimičinim stihovima: 43., 44., 60., 61., 77., 78., 79., 80., 85., 86., 89., 97., 98., 108., 109., 110., 111., 112., 113., 114., 119. Navedeni stihovi: 7., 14., 15., 22., 27., 28., 29., 32., 41., 42., slični su Mimičinim stihovima: 46., 69., 70., 81., 90., 91., 92., 107., 115., 116. Dakle, 49 stihova današnje pjesme opisuje isto što i 125 stihova Mimičine pjesme. Istovjetan je 21 stih, sličnih je 10, a različitih 18 stihova.[58]

SUSRET MIJE STOJKIĆA I ANDRIJICE ŠIMIĆA

Prilikom jednog od ljetnih pohoda na Čvrsnicu, u skupini mladića koji su se zaputili na planinu bio je i Mijo Stojkić zvani Miše. Njega i njegovu družinu prepao je i zaustavio Andrijica Šimić te im oduzeo nešto hrane i odjeće koja im je bila prijeko potrebna da bi preživjeli na surovoj planini. Kako je Miše bio još dijete, počeo je plakati. Tada ga je Andrijica Šimić upitao zašto plače, na što mu je Miše odgovorio da ima maćehu i da će snositi posljedice zbog gubitka hrane i stvari. Kada je to čuo, Andrijica Šimić vratio je Miši sve što mu je uzeo

56 Kazao je spomenuti Pero Sabljo.

57 Mijo Milas, *Hajduk Andrijica Šimić: tekst i pjesma*. Zagreb 1972., 75.

58 Usp. Ivan Mimica: *Andrijica Šimić, hajdučki harambaša*, u: Mijo Milas: *Hajduk Andrijica Šimić*: *tekst i pjesma*. Zagreb 1972., 79-121.

i dao mu još dodatnu hranu, obuću i odjeću koju je nekom drugom oduzeo, rekavši mu da je i on sam imao maćehu, te da zna i razumije kako mu je.[59]

ŠIMIĆ U IMOTSKOJ TRADICIJI

Sljedeća je epska pjesma zapisana 2004. godine. Na tu je pjesmu utjecala pučka pjesma *Andrijica Šimić, hajdučki harambaša* Ivana Mimice.

Kad su Turci u Ljubuškom bili,
harač teški jesu pokupili
i Šimiću Ivi govorili:
'Kaurine tri vola imadeš
Sto i dvaest groša platit moraš.'
'Zašto tako mili gospodaru,
zašto tako ucviljuješ raju.'
Ivo njemu vako govorijo:
'Dvaest groša da ja platin više
svaku glavu to zakon ne piše.'
Tada Turčin andžar izvadijo
u nebo mu vrvo okrenijo,
i Šimiću Ivi govorijo:
'Kakav zakon, odman vadi pare,
vidiš da si ostao bez glave.'
Kada vidi nema kud i kamo,
dade pare, okreni se tamo.
A kad je za večerom bijo,
on tad sinovin svojin povidijo
šta su njemu Turci učinili,
harač teški jesu pokupili.
Kad ujutro jutro osvanilo
Andrija se puškon zametnijo.
Sam prigazi goru i ravnicu
u Ljubuški tražiti pravicu.
Tad je Šimić sudcu povidio
šta su njemu Turci učinili,
harač teški jesu pokupili.

59 Kazao mi je Viktor Stojkić, unuk Mije Stojkića i objavio u svojoj knjizi *Rodoslovlje Stojkića*.

Sudac na njeg oči izbuljio:
'Šta ti kažeš al' si poludijo!'
Šimić vidi ne da mu pravicu
već ga gleda stavit u tamnicu.
Šimić mu je vako govorijo:
'Ti za Boga ne znadeš,
niti svoje pravde dadeš,
ja ti pravde neću tražit.
Mene nećeš više vidit,
niti ćeš me više osudit;
ja ću ići u tursku lužinu
da naplatim tursku zadužbinu.'
Pa poleti priko polja širokoga
sve do blizu grada Imockoga.
Tute trefi Kadijević Jovu
pa mu Jovo Božju pomoć zovnu.
'Di si bijo Andrija Šimiću?'
Andrija mu po istini kaže
šta su njemu Turci učinili;
Al' je Jovo njemu govorijo:
'Nemoj u nji iskat pravicu,
prava će te stavit u tamnicu,
već ajdemo da mi četujemo
i da Turke sudu naučimo:
Ja i' sudim ali sam ne mogu,
već uzdišen i molin se Bogu
da kakvu skupin družinu
i naplatin tursku zadužbinu.'
Kako rekli tako učinili,
Šimić mu vako govorijo:
'Svaku noć ću s tobon biti,
a po danu kući ću oditi.'
Svaku noć su skupa bili,
a po danu Šimić kući iša:
Tada jedan Turčin poginijo,

Turci vele, Šimić ga ubijo,
zato kući više nije smijo,
već se s Jovon po gorici krijo.
Već su do tri minule godine,
a da kući nisu došli.
Jovo Šimiću tide govorit:
'Evo tri su minule godine,
moj Andrija mili pobratime,
da mi kući nismo došli
ni vidili naša draga sela,
ni svojtu našu, jel' nam vesela.'
Andrija mu vako govorijo:
'Meni se nešto snuje,
izdaja nas tamo dočekuje.'
Jovo kaže: 'E pa ja ću poći
da neću više ni doći.'
I oni se tada uputiše,
do Ržanova[60] *sela dođoše,*
tute i' je noćca uvatila;
Andrijica Jovi govorijo:
'Iman ovde prijatelja.'
Tu svratiše; pa on veli
svom prijatelju:
'E Dudiću usliši nam želju,
da mi ovde konak učinimo
i junački život odmorimo.'
Dudić im je život zagarantova
Jovo ne tide pod ključen ležat,
nego ode Jovo u pojatu;
a Šimić je vrlo umoran bijo,
pokraj vatre on je zasnio.
Šimić spava, izdaja ne spava;
izdade ga kući izdajica,
prokleta mu i žena i dica!

60 Ržanovo – Aržano, naselje u općini Cista Provo u Imotskoj krajini.

On u selu kaza koloncin
kad su bili kraj pojate proći.
Jovo i' je oćutio doći,
iz pojate počeo bižat,
olovo ga među pleća svati,
mrtav pade Kadijević Jovo.
Šimić spava, za ništa ne čuje;
oni njega tada svezaše.
Kad se Šimić iz sna probudijo,
izdaju je tada opazijo,
svojin rukan silno omahuje,
izdajicu i grdi i suje:
'Što me niste prije probudili
i svi na me tad udarili,
poznali bi Boga velikoga
'ko vas zubi od andžara moga,
a sad mi je snaga oduzeta,
vodite me niko van ne smeta.'[61]

Navedeni stihovi: 14., 15., 17., 23., 24., 25., 26., 32., 40., 42., 50., 53., 108., 114., 115., istovjetni su Mimičinim stihovima: 53., 54., 60., 78., 80., 83., 91., 109., 119., 131., 135., 282., 287., 290., 291. Stihovi: 18., 21., 33., 49., 52., 87., 106., 109., 111., 113., slični su Mimičinim stihovima: 69., 72., 92., 130., 133., 250., 280., 283., 287., 289. Prema tome, 115 stihova suvremenog zapisa navedene pjesme opisuje isto što i 291 stih Mimičine pjesme. Jednakih je 15, a sličnih 10 stihova.

Nema jednakih stihova ove pjesme, kao ni one *u rođakovoj tradiciji*, sa stihovima *Pjesme o hajduku Andriji Šimiću* Stipe Bartulovića – Guje.

ANDRIJICA I DERVIŠ-BEG

Hajdučka družina Andrije Šimića, harambaše, dočekala je 18. studenoga 1869. godine u Karamanovcima Derviš-bega Huseinova Kopčića s njegovih 30 čivčija[62] i Halila Osmanova Muratbegovića iz Žovnice i ogulila ih na putu. Pre-

61 Mara Puljiz (rođ. 1923.) kazala studentici Odjela za humanističke znanosti Sveučilišta u Splitu Anđeli Ždero. Mara Puljiz pjesmu je naučila od svoga oca.

62 Čivčija – kmet.

daja i povijesni izvor kažu da je u svoj toj družini Šimić bio najčovječniji te ga Derviš-beg i Halil Muratbegović nisu htjeli optužiti pred okružnim sudom u Splitu.[63]

PANDURI O ANDRIJICI ŠIMIĆU

Prije četrdesetak godina muslimani su u Drežnici pripovijedali o omiljenomu hajduku Andrijici:

Hajduk Šimić Andrija je često dočiko trgovce u Raiča klancu, a slazio je i u Drežnicu, ali nikomu nije naudio ni za šibicu. Jednom banduri drežanski zanoćili u Konjskom, u jednoj pojati doli, a gori bio Šimić Andrija sa svojim drugom na sijenu. I slušao on što banduri pričaju. Pitali banduri jednog Drežnjaka: 'Što bi ti Šimiću Andriji uradio?' A on rekao: 'Ne bi mu ništa, već da imam u torbi šta, sio bi s njim i poio.' I tako Šimić Andrija nije nikada napao Drežnjake.[64]

ŠIMIĆ U SVATOVIMA ANTE GALIĆA

Nisko je selo smješteno u udolini između Moseća na sjeveru i Ljubeća na jugu, a okružuju ga četiri gradine. Visinom (536 m) ističe se gradina koja se nalazi 1,5 km sjeverno od Galića. Južno od te gradine nalazi se Kulina, ilirsko naselje. Postoje i pretpostavke da je gradina mogla biti sjedište starohrvatske župe Zmina. Tomu u prilog idu i pronađeni ostaci starohrvatske bazilike u polju ispod Kuline u blizini crkve svetoga Ivana. Ljepotom se ističe kompleks bunara „Rajčica", koji se sastoji od jedanaest bunara i jedne veće lokve. U narodu se vjeruje da bunari postoje od pradavnih vremena i da je svako pleme imalo po jedan bunar. Takva se tradicija zadržala sve do danas pa svakom zaseoku u Niskom pripada po jedan bunar. Nisko sada pripada župi Brštanovo. U Niskom je živo sjećanje na harambašu Šimića koji je bio u stalnom prijateljstvu s Galićem.

Ante Galić se 1870. godine ženio. Andrija Šimić, prerušen iz jedne odore u drugu, bio je u svatovima. Domaći izdajnici dojavili su da je Andrija bio u svatovima Ante Galića te su Turci odmah uhapsili Antu te njegovu braću sproveli u Mostar u zatvor. Šimić je tražio da se Galići puste iz zatvora te prijetio odmazdom. Turci su pustili Galiće na slobodu jer se u to vrijeme pojavila

63 Usp. Ante Šimčik: *Begovi Kopčići*. Zbornik za narodni život i običaje, Zagreb knjiga XXIX, sv. 1., 1933., 51-52.

64 Vlajko Palavestra: *Pripovijetke i predanja iz Drežnice*. GZM, NS, sv. 37/1982., Sarajevo, 184.

bolest zvana crne ospice od koje su zatvorenici umirali. Odijelo Andrije Šimića na dražbi je kupio Nikola Zekan iz Postinja te se ono i danas tamo čuva.[65]

ANDRIJICA I VUK BABIĆ U LIVNU

Šimićeva je četa prošla kroz gustu ogradu Olujića i na širok put izašla. Na putu su žandare susreli. Sekulića Peri govorio je Andrija: *Šta si se ustresa? Misliš da oni nisu od mesa? - Može biti braćo da nas ne poznadu, zato braćo ne hajdmo na bandu. Ako bi nas oni pripoznali, iznenada u nas zapucali, svaki gledaj pogubiti svoga, a ja neću požaliti moga*. Šimiću je ruka bila na puški i na nožu. Kad su se susreli sa žandarima, Božju im pomoć nazovniše, a oni mu Boga prihvatili: *Zdravo bili na putu putnici. Zdravo bili carski oružnici. Mir je tamo, a mir i ovamo, a mi gusle i dalje pjevajmo*.

Kad je sutra osvanuo dan, na sve četiri strane se pročulo da je Šimić tuda prolazio i hajduke svoje proveo. Otišao je Livnu bijelom nekome prijatelju svome. *Taj prijatelj za Boga znadiše pa Andriji ovako besjediše: 'Ja ti pobro želim ljubav pravu, al se bojim izgubit ćeš glavu. Eto doli u dno polja ravno kod Babića dvora malenoga. Vuk Babić svuda je rekao da je dvije puške sakovao da će iž nji Šimića ubiti il će svoju glavu izgubiti.'*

Šimić je prijatelju rekao: *Ka je tako, viruj mi besjedu, da ćeš mi pokazati di mu je kuća. Kad Babića kuću ugledamo, tebe ćemo povratiti amo*. Šimić ga je zvao: *Čuješ Vuče, čuli jesmo, dopale te muke da ti hraniš potajno hajduke. Došli smo te Vuče pohoditi, je l istina dobro izviditi*.

Vuče im je odgovorio: *E da bi in svak dobro želio, ko što i ja na konak primio, davno bi ji đava pokupio. Ne bi jednog više živa bilo*. Govorio mu je Andrija Šimić: *Daj nam brata, nek dođe ovamo put nam kazat jer ga ne poznamo*. Vuk se prevario i bosog brata k njima uputio. *Bos Babiću ko magarac gazi priko druma, s puta ne zalazi. Al mu veli Šimiću Andrija: 'Ne vodi me drumu širokome, neg me vodi lugu zelenome. Ovo nisu sa sela kolonci nego Šimić i njegovi momci!'*

Brat se uhvatio za glavu. Šimić mu je rekao: *A i sada koliko Krajina dade, toliko će tvoj brat dat*. I on ga ucijenio, svakomu po dobre opanke, njemu starcu čizme do kolina. *I dat ćeš mi stotinu cekina. Uz cekine i barilo vina.*[66] *I dat*

65 Josipu Galiću kazivao je Mate Galić, rođen 1919. godine. Osim o ova dva junaka, sjeća se kako se u Niskom pričalo i o Ivi Senjaninu, u čijoj je kuli Mate spavao, Marku Kraljeviću te Ljutici Bogdanu za kojeg kaže da je imao imanje u Radošiću.

66 Barilo – 100 litara.

ćeš mi obe puške male štono obe bez kremena pale. Bez njizi mi nemoj dolaziti, živa brata nećeš pričekati.

Uputio je listonošu s pismom Vuku Babiću koji je skupio i poslao Šimiću stotinu dukata. Kad su došli u Cincar planinu, Šimić je postavio svoje hajduke Marka Vuka iz Dubrovnika i malog Radu iz Ravnih kotara. Sluga je sebi uzeo deset dukata pa je Andrijici govorio: *Oj Andrija, mili arambaša, velika je mislin milost vaša. Babića vas pozdravila Juba, devedeset poslala cekina, a deset ji naći nije mogla. Žalosna je ona radi toga*. Andrijica je slugu vratio nazad. *Ništa, sve kad bude ispravno šta sam reka, nema pogovora*.

Ispunjena je Šimićeva zapovijed i on je pustio brata Vuka Babića i ostavio obje male puške.[67]

ŠIMIĆ U VRLICI

Šimić je početkom srpnja došao u Vrliku i tražio od tamošnjih glavara da svaka glava dade po šovrana.[68] Rondar je znao koliko ima duša u selu. Skupilo se selo i sakupilo rondare, bandure, harambaše i hoće istjerati Šimića i njegove hajduke iz sela. Kad su oni vidjeli što hoće, Šimić je svojoj četi zapovjedio da uzmu glavnje i zapale vatru i cijelim poljem od plasta do plasta vatru zažegu. Sve se zapalio jer nisu htjeli skupiti šovrane.[69] Tada se Šimić dogovorio s tamošnjim hajducima Trifunom Petkovićem, Grgom Burilom,[70] Matom Dražićem, Jozom Ćorićem.

ANDRIJICA O IMOĆANIMA

Kroz klanac Karmanovac svi trgovci novac su pronosili idući u Rakitnu i Duvno. Šimić je četu po ledini budio i govorio da ustanu i krenu u klanac Karmanovac. Pero Sekulić Šimiću je predložio da zastanu u Karmanovcu i razastru kabanice jer bi im svatko tko bi prolazio ostavio novac.

Andrijica mu je besjedio: *To je narod sav od Imotskoga, braća naša zakona istoga. Znaš kada smo pod Imotskim bili, gospoda kako su nas primili. Isti, piti, svega su nam dali, iz naših pušaka pucali i šenučili*[71] *zajedno s nama*.[72]

67 Nika Šćepanović zapisala je 2007. godine u Grabovcu. Kazao joj je spomenuti Stjepan Kusić.

68 Šovran – vrsta novca.

69 Nika Šćepanović zapisala je 2007. godine u Grabovcu. Kazao joj je spomenuti Stjepan Kusić.

70 Grgo Burilo ubio je Jakova Plazonjića jer mu je osramotio sestru. Nakon toga je Grgo otišao u hajduke.

71 Šenučiti – veseliti se, slaviti.

72 Nika Šćepanović zapisala je 2007. godine u Grabovcu. Kazao joj je spomenuti Stjepan Kusić.

ANEGDOTA O ŠIMIĆU

U Svibu kod Imotskoga pamti se anegdota o Andrijici Šimiću koji je poslao svoje ljude u izvidnicu da ispitaju teren na današnjem zapadnom području Imotske krajine te im zapeli:[73] *Saznajte što više i zapamtite u kojem ste selu bili, a ne smijete pitati u kojem ste selu.*

Pa, kako ćemo saznati kad ne pitamo? – upitaše iz družine. Šimić je odgovorio: *Putujte noću i sjednite s ljudima oko ognjišta pa slušajte o čemu pričaju. Tako ćete saznati u kojem ste selu. Ako govore o konjima, onda ste u Studencima. Ako se govori o švercu i podvalama, onda ste na Lovreću. Ako se govori o tuči, snazi, prevari, onda ste u Cisti. Ako se govori o dobrim kravama, onda ste na Aržanu. Ako su tema volovi i volovski rogovi, onda ste na Dobranjama. Gdje govore o tome tko je s čijom ženom spavao, onda ste u Svibu.*[74]

GUSLAR BOŽO DOMNJAK I ANDRIJICA ŠIMIĆ

Božo (Bojan) Domnjak, narodni pjevač i guslar (Potravlje kod Sinja, 1844. – 1922.), bio je prodavač lončarije po Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj. Skupljao je usmene pjesme, priče, poslovice i zagonetke. Fra Stjepanu Grčiću kazao je 30.000 stihova. O dobroti Andrijice Šimića svjedoči predaja koja pripovijeda o njegovu susretu s Božom Domnjakom:[75]

Porodica Bože Domnjaka Bojana je od davnina čuvena kao lončarska i guslarska. Lonce, bakre i gusle primio je od svog oca Tadije kao najveće blago. Nitko u čitavom kraju nije znao bolje od Bojana guslati i nije bilo slavlja bez njegovih gusala. Glas mu je dobro odzvanjao, a prsti mu bili vješti.

Pošao tako jednom Domnjak u pravoslavno selo Otišić na granici Potravlja i Maljkova. Bio je pozvan na krsnu slavu Nikole Subotića. U Otiskom gaju padne pred njega od nekud iz gore kamen, a on mirno i bez straha poviče: 'Ostavi, rkaču, stine!' Pade još jedan, a Božo će još jače: 'Ma rekoh ti, ostavi stine, rkaču, ubit ćeš me i razbiti mi gusle!' U tom se trenu pred njim stvoriše dva hajduka, Dražić i Burlo iz Gorjaka kod Vrlike. Pozdrave se sa njim i zatraže da im napuni lule.

Doskora iz šume izađe dvanaest hajduka, a sa njima i Andrijica Šimić. On poviče: 'Sramite se. Tražite od siromaha. Tko će njemu dati duhana? To je Božo

73 Zapeliti – zaprijetiti.

74 U Svibu 2005. godine zapisala je Margita Čondić-Bijader. Kazao joj je Ivan Madunić (Šešeljić), mlinar.

75 O tome više: Ivan Mimica, *Život i epski svijet guslara Bože Domnjaka*, 1988.

Tadijin, Bojan, mi se sa njim poznajemo', odgovore ona dva hajduka, a Božo nadoda: 'Dragi harambašo, imam ja duhana za sve.' Nikuda on nije išao bez lule u ustima i uvijek je imao duhana uza se.

Andrijica ga nato upita: 'Ne bi li i meni mogao naći oku škije? Pošteno ću ti platiti.' 'Dragi harambašo sve se može kod poštenih ljudi', odgovori mu Božo i ode do magarca. Nosio je za krsnu slavu oku duhana, izvadi je i pruži harambaši. Pogleda škiju Andrijica i promiješa je: 'Baš kao da je iz našeg hercegovačkog doca'.

Bojan nije htio primiti talir za duhan jer ga je manje platio, ali ga Šimić prisili da ga uzme. Želeći još nagraditi Bojana, zapovjede Dražiću i Burli: 'Kad vam je Bojan tako dobar prijatelj, nabavite mu konja da na njemu, a ne na magarcu, nosi lonce prodavati'.

Na kraju upita Bojana da nije možda krenuo na svadbu kad nosi gusle: 'Ne idem na svadbu nego na krsnu slavu Nikole Subotića'.

'Drago mi je što ideš kod Nikole. Nemoj mu zaboraviti reći da mi u Otiški gaj odmah pošalje ručak i opanke za dvanaest momaka.'

Kod Nikole dočekaše Bojana s velikim veseljem. Uhvativši nasamo Nikolu, on mu reče: 'Znaš brate, nosim ti crne glasove. Bio sam s Andrijicom Šimićem u Otiškoj šumi. Po meni ti poručuje da mu pošalješ ručak i opanke za družinu od dvanaest ljudi'.

Nikola mu na to odgovori: 'Dobro je da si mi to javio, inače bi loše prošao'. Zakolje on bijelog ovna znajući da hajduci ne jedu meso crnog ovna jer nosi nesreću. Spremi kruha i vina pa upita Bojana: 'Koliko ono traži opanaka?' 'Ne treba mu više od dvanaest.' Shvatio je Nikola da to znači dvanaest talira. Naredi svom momku Jovanu da sve to odnese u Otišku šumu i preda Andrijici Šimiću.

Sad je Nikola Subotić veselo i bez straha slavio krsnu slavu. Tri dana ostao je Bojan tu pjevati.

Nije prošlo dugo, a Dražić i Burlo dotjeraju turskog konja pred Kužetićevu staju u Bogovcu, poviše Laktaca. Poruče Bojanu neka dođe po konja. Bojan ode kod župnika Šumana tražeći savjet smije li primiti hajdučki dar, tuđeg konja. Župnik mu reče: 'Ostavi se, Bojane, tuđeg konja. Ako mu se nađe gospodar još bi mogao izgubiti glavu!'

Bojan posluša župnika i ne ode po konja. Punih devetnaest godina ostao je konj kod nekog seljaka u Bogovcu.[76]

76 Dražen Kovačević: *Legende i predaje Hrvata.* Zagreb 1993., 47-48.

IZ DRUŽINE UDALJEN HAJDUK JER JE POČINIO ZLOČIN

Šimić je hajduke udaljavao iz svoje družine ukoliko bi uradili neko nečasno djelo. Šimun iz Lipna kod Ljubuškoga bio je u Šimićevoj hajdučkoj družini. Jednoga dana Šimun je s jednim Srbinom otišao na cestu od Imotskoga prema Splitu i napravili su zasjedu. Kad je naišla karavana trebali su je opljačkati, ali bez žrtava. Kad su izašli pred karavanu, vođa karavana uhvatio se za pušku, a Srbin je potegnuo dugačku pušku, pogodio ga u prsa i oborio ga s konja.

Kad su došli kod harambaše Šimića, hajduk koji je bio sa Šimunom slagao je kako je Šimun ubio vođu karavane, s kojim je Šimić imao dogovor, da će samo plijeniti, ali ne i ubijati. Šimić se obratio Šimunu i rekao mu da napusti družinu i ide kući.[77]

Po izlasku na slobodu Andrijica Šimić je o svome hajdukovanju pripovijedao:

Najviše zasjeli bismo uz drumove, kuda prolazi sviet. Što bi god izišlo pred nas od zore pa do podneva, sve bismo svraćali u kakav dolac blizu puta. Stjerali bismo tu katkad po tri stotine čeljadi, ako te je volja. Naredili bismo tad, da svak skida sa sebe što imade; nož, puške, jačerme sa pucima i novce. Nazigjala bi se katkad velika 'rpa sve samih taliera i dukata. Bilo bi i ženskih glava, ali ja kao arambaša niesam nikada dao njih premetati. Pače svakoj ženskoj darovao bih po dvie plete,[78] a gdje bi vidio koju da je baš ubožna, udielio bi joj i talier. I siromaha težaka bi pomogao. Samo su plaćali Turci i bogati naši trgovci.[79]

Andrijica je pripovijedao da mu je najvjerniji bio Krajina, a svi drugi su ga izdali:

Koliko sam ja bio srčen – Boga istinoga – znajte braćo, da sam noću u Sinj dolazio i preko dana bi tu stao pijući kavu, a kolona me tražila u Prologu planini. Kako sam bio izučio graditi puške, tako me moja nikad nije prevarila, jer sam znao dobro što joj treba. Puške su nam sve na kreme bile. Samicom balotom ja sam jarebicu na letu obarao, a katkad po dvie. Od sve družine bio mi je najvjerniji Krajina. Ono je bilo dobro diete, a drugi su me svi izdali. Napokon su neki moji drugovi rekli na splitskom sudu, da sam ih ja na zor odveo u hajduke, da mene uvale, a sebe izvade iz tamnice.[80]

---

77 Maja Vican zapisala je 2006. godine. Kazao joj je Žarko Miličević, rođ. 1925. god., u Lipnu kod Ljubuškoga.

78 Pleta – starinski sitni novac, pet srebrnih groša.

79 Mijo Milas: *Hrvatski narodni junak Andrijica Šimić* (drugo prošireno izdanje). Split 1996., 139.

80 Isto, str. 146.

ZAŠTITNIK SIROMAŠNIH I POTLAČENIH

Andrijica se odmah pročuo kao majka sirotinjska. Bogataše je kažnjavao ako su tlačili sirotinju, oduzimao im opljačkana bogatstva i dijelio sirotinji. Pomagao je i štitio sirotinju i kmetove. Od Turaka je kupovao zemlju i dijelio siromasima. Narod pripovijeda da je davao i novac siromasima da grade kuće. Unatoč čestim krvavim obračunima, Andrijica je uspio sačuvati svoje plemenite ljudske odlike. Nikada nije dopuštao ubijanje ranjenih neprijatelja, napade na poštene ljude niti je ijedan njegov hajduk smio biti nepristojan prema djevojkama. Oteti plijen je uvijek dijelio sa sirotinjom.

Siromašni su ljudi u Andrijici gledali pravedna čovjeka i svoga zaštitnika. O njemu su pjevane epske i lirske pjesme. Neke od njih narod i danas pamti. U harambašinom rodnom Alagovcu znadu pjesmu:

Andrijico, gorski arambašo,
nešto bi ti imo reći:
'Otmi kravu Turčinu tvrdoglavu
i podaj meni siromahu.
O junače još ti imam reći,
nemam u šta leći.'
Naliđe Turčin i natra grnjače,[81]
A junak ga ustavi i gunj mu ote
I dade siromahu.
'Evo siromaše, u gunj se pokrij
i pod gunjem Boga zavapi.'[82]

O hajdučkom harambaši Andrijici Šimiću ne zna se ništa ružno i nečasno. Sve mu je plemenito i junačko. Sve je radio u cilju: *Ako Bog da sreći i slobodi*. (…) Spriječio je mnoge zločine, o čemu pjesma kaže:

Koliko bi opustilo kapa,
kol'ko tužnih zaplakalo majka,
kol'ko ljuba u crno zavilo,
da Šimića nije tude bilo.[83]

81 (O)grnjač – vuneni prekrivač.

82 Godine 2003. u Alagovcu je kazala Dragica Šimić (djev. Primorac). Zapisala je studentica Anđelka Bošnjak.

83 Dr. fra Leo Petrović, *Andrijica Šimić, hajdučki harambaša* (prigodom stogodišnjice rođenja), Napredak, 1933., str. 167.

Žive su predaje o dobročinstvima koja je činio Andrijica. U posuškom kraju narod i u naše vrijeme pripovijeda da je pomagao siromasima, davao je novaca i što god bi tko zamolio. U Sinjskoj krajini u kulturalnom pamćenju je kronikat: *Sve šta bi Andrijica takvima uzeja, dilija je sirotinji. Onima najsiromašnijin zna je noću prid kuću dotrat kravu ili vola. Moš mislit radosti ujutro, kad bi se čeljad digla i vidila blago zavezano prid kućerkon. Nešto je novaca čuva i od toga kupova parcele od Turaka. I onda bi te parcele dariva siromašnin.* [84]

Općenito narod i danas pripovijeda da se Šimić borio za narod, za boljitak naroda, da se skinu zulumi i da se oslobodi.[85]

IZDAJA

Koncem 1870. godine Andrijica Šimić, uvidjevši sve veću opasnost, pokušao je preko livanjskoga pjesnika Jovana Sundečića upoznati se s crnogorskim knezom i pobjeći u Crnu Goru.

Iva Janjiš, rođena 1923. godine, pripovijedala je 2010. da je njezinoj pokojnoj babi Luciji jednu večer došlo pismo u kojem je pisalo: *Lucija, zakolji ovcu od tri godine, jalovu. I skuvaj šest kruva. I burilo pripremi vina. I rakije. I kave. Dolazi društvo na večeru.*

Nije se smjelo to ne uraditi. Pokojna baba i djed Mate zaklali su ovcu, šilježicu od tri godine. Šimić im je poručio da ne sijeku lopaticu.*Baka je sve pripremila. Dvanaest je došlo hajduka: Andrija Šimić, Cvitan Račić, Juka Mandić, oni Jovića Crnjak – kako li su ga zvali (…) I, dušo moja, došli su oni na večeru. Došli, sili, čorbu izili, izvadili meso, metnili (…) Traži Cvitan Račić lopaticu! Našli, izvadili lopaticu, poče on gatat. Cvitan reče: 'Evo', kaže, 'društvo moje, došlo je vrime da se rastanemo.' Juka Mandić je uzeo lopaticu i isto vidio i rekao: 'Došlo je vrime da se rastanemo i sada nan', kaže, 'nema sastanka. Najbolji će nam drug poginiti'.*" [86]

Andriju je izdao njegov četobaša Ivan Bilić Nosić sa Studenaca. Njegov predak je otišao na *ženistvo* iz Lovreća. Dogovorili su večeru 11. siječnja 1871. godine u kući Jakova Prodana u Zagvozdu. Bilić je već svome bratu rekao da će cijela četa ići u Zagvozd u kuću Jakova Prodana te da sakupi selo i kolonu. Tako je i bilo. Otišli su u Zagvozd i opkolili kuću Jakova Prodana. Vikali su *Opkoljena je kuća, pridajte se!* Ali, hajduci se ne pridaju, a Bilić Nosić prvi je

84 Kazao je spomenuti Martin Dukić.

85 Ivana Kalajžić zapisala je 2012. godine. Kazao joj je Mijo Kalajžić, rođ. 1936. u Žeževici.

86 Matija Znaor zapisala je u Runovićima 2010. godine. Kazala joj je spomenuta Iva Janjiš.

iskočio iz kuće. I odmah je poginuo. S njima je došao i Jozo Tomičić iz Zagvozda. Šimićeva je sva družina razbijena, a on se ranjen jedva spasio. Šimić se sklonio iza žrvnja, ali je Tomičić opalio u njega iz puške. Šimić je uzvratio i na mjestu ga usmrtio. Sva Šimićeva družina je razbijena, a on se, ranjen, jedva spasio. Pobjegao je iz Zagvozda preko Škobaljkuše prema Runovićima.[87]

O tom herojstvu Andrijica je po izlasku s robije pripovijedao:

Zove me jedan od njih tanko glasovito: Šimiću, predaj se na liepe, bolje ti je; inače ode ti glava u ledinu! Ja se na to smijem i pitam: koliko vas je? Onaj isti odgovori: 'Imade nas tri stotine! 'Da vas je dvaput toliko, Šimić se vama ne predaje u ruke, dok je njemu na ramenu glava!' Tad jedan odbi vratnicu i rupi u ognjenicu, a ja jednocjevu na oko i potegoh, a on pade na zemlju. Vidjevši to, družina mu se uzmaknu natrag. Ja opet zatvorih vrata, podvih noge, izvadih ganjčem peču ovnovine iz kotlenice, pa stadoh blagovati.

Čuje se glas s dvora: 'Predaj se, Šimiću, ili ćemo te živa zapaliti u kući!' Vidim ja na čem je; što ću sada? Uzmem naćve iza peći, metnem ih na kosti, bjelosapac nož stisnem u zube, a šarku pušku u ruke, pa iziđoh na dvor, vičući, što mi je grlo davalo: 'Evo Šimića na junačkom megdanu; u mojoj šarki dva hitca, a zrna četiri, olovo je gladno mesa, a moj bjelosapac žedan je krvi; neka pristupi k meni koga je majka rodila!'

Svi zamukoše, svi polegoše, a između kamena položiše puške. Vidim cijevi, gdje vire. Neprestano na megdan pozivljem i polako odmičem. U neke mahe zapališe pušku u me, ali mi nahuditi nemogaše, jer su mi naćve bile na kostima, a prsi mi obložene srebrenim oklopom. Odletim kao vihar put sela Krstatica. Vjetar puše, snjegovito je i ledeno. Nije baš crna tama, jer je mjesec o uštapu. Zvona zvone po susjednim selima; zovu narod proti meni, ja bježim što me noge nose. Kolona sliedi za mnom i na veliku dalečinu zove me, da se predadem. Stignem u jedan dolac, pun sniega. Istrgnem lišnjakova pruća ispod mećave, podvijem noge i sjednem na lišnjak u sredini doca. Izvadim kresivo iza pripašaja, pa zapalim lulu. Tu sam bio odredio dočekati kolonu i poginuti sa puškom u ruci. Zvona su sada sve manje brecala, navukle se gušće oblačine; pušavica udarila žešća; nije se već vidilo prsta pred okom, pa kolona ne iđaše više za mnom u potjeru.[88]Stigao je u Runoviće kod Imotskoga Anti Garcu, koji ga je okrijepio umorna, ali je na nagovor svoje žene Kike pogazio vjeru da ga neće izdati.[89]

87 Tihana Šušić zapisala je 2013. godine u Zagvozdu.

88 Mijo Milas: *Hajduk Andrijica Šimić: tekst i pjesma*. Zagreb 1972., 55.

89 Usp. Ivan Mimica: *Izdaja kao pokretač i fatum u hajdučkom životu*. u: *Zbornik Ivana Mimice*. Split 2003., 112-114.

Da je Garac viru pogazijo
i na viru Andru privarijo.
Pa susidim svojim dokazao,
da je Šimić kraj vatre zaspao.[90]

Na prevaru u snu svezan, Šimić je prokleo Garce:

Garci, Garci, sam vas Bog ubijo!
Proklet bijo, ko vas je rodijo!
Prokleto vam pleme i kolino,
u paklu vam sjeme zaključano.
Svako vam se čudo dogodilo,
na očigled svem narodu bilo,
ne imali ni u paklu mira!
Već vas po njem gonala nevira,
koju noste meni učinili
pa je više nikom ne činili.[91]
....

U snu ga je sedam Garaca svezalo i predalo austrijskim vlastima za ucjenu koja je raspisana za njegovu glavu:

Kad se Šimić od sna probudio,
teško se je tome začudio.
Svojim rukam silno omahuje,
izdajicu i ruži i psuje:
'Tako babe, da vas Bog ubije,
tako li se sa junakom bije.
Šta me niste prvo probudili
i svi tada na me udarili,
vidili bi Boga jedinoga,
ove zube od handžara moga.
Al' sad mi je snaga oduzeta
Vodite me niko vam ne smeta.'[92]

90 Stipe Bartulović – Guja, nav. dj., str. 203.
91 Isto, str. 205.
92 Ružica Knezović 2010. zapisala je u Imotskom; kazala joj je Ljubica Šimić rođ. 1936.

Vezali su mu ruke i vodili ga na suđenje u kotarski sud u Splitu. Kad su došli u Čadila,[93] ljudi su se skupljali da vide hajduka Andriju Šimića, a jedan koji je živio na jaslama države, općinski ćato, viknuo je: *Ubijte 'ajduka*!. Andrija je stao pa mu rekao: *Prijatelju, da san svakom zlo učinio, tebi nisan*. Nisu ga ubili, a ta uzrečica još je ostala u Kostanju.[94] Sedmorica Garaca su za izdaju dobili 477,40 fiorina u zlatnim i srebrnim dukatima. Za te dukate kupili se nekoliko volova, ali su im svi uginuli.

Kada je oslobođen, Andrijica Šimić je u Splitu 2. siječnja 1902. Jurju Kapiću, glavnom uredniku *Pučkoga lista,* ispričao o toj kukavičkoj izdaji:

Snieg mete kao lopatom. Gazim ga do koljena, a na nekim mjestima do pasa. Primih se gore. Obijem se na pomrki o drvlje i kamenje. Noge su mi izranjene i otekle. Iznemožen, stignem u selo Runović i pokucam na vrata u Garca. Sami su u kući muž i žena. Je li vjera? Jest! Tu mi naložili vatru, pa se raspokojih. Založih, napih se i zaspah kao zaklan na Garčevoj slamici. U snu vidim rieku Vrliku, oko nje mnoštvo kokošiju, pataka i pilića. Nad njima se naviju orline. Život mi je težak. Svaka mi se noga čini kao greda. U tom se probudim, pa da ću skočiti, ali, što vide jadne oči moje? Imade ih 20 oko mene, pa me drže za ruke, za noge i za trup. Tako propade Šimić na tvrdoj vjeri.

Šimić se, pričalo se u narodu kasnije, pokušao otrgnuti iz veza. Skoro je u tome i uspio, ali je Kika (rodom Puljizova), supruga Ante Garca, uhvatila Šimića za mošnje i zavrnula ih.[95]

U Grudama je sačuvana kletva:

Izdala ga ta Garčeva Kika,
na 'vom svitu ne bilo joj lika.
Ne imala od srca nikoga,
niti čeda od poroda,
kupina joj resla iz komina.
Nek' je takva svakome sudbina,
koji izda na viru čovika,
neka bude proklet sve do vika.
A sud Božiji neka joj sudi,
jer je nije stigla pravda, ljudi.

93 Mjesto u Poljicima.

94 Ana Komar zapisala je 2011. godine. Kazala joj je Roza Pešić, rođena 1950. godine u Kostanju, selu u Dalmatinskoj zagori koje pripada općini Omiš.

95 Mijo Milas: *Hajduk Andrijica Šimić: tekst i pjesma.* Zagreb 1972., 58.

A poruka hrvatskome puku:
složna braća naprid kola vuku.
Složna braćo, ne dajmo se sada,
neka sloga među nama vlada.
A Hrvatska nek nam je dika,
nek nam živi od sada do vika.[96]

Šimićeva hajdučka družina pohvatana je i dovedena u zatvor u Splitu. Godinu i pol dana Šimić je čekao početak suđenja. U tom vremenu uspio je pobjeći Ivan Lončar koji je prvi uhićen. On je oženio muslimanku i pokrstio je. Živjela je do tridesetih godina 20. stoljeća.[97] Optuženi su Šimić kao harambaša te hajduci: Petar Sekulović, Ante Bilić, Ivan Meštrović, Petar Bašić, Mato Dražić, Jozo Ćurić, Nikola Krajina, Ante Jović, Marijan Jović, Grgo Burilo, Ante Radalj, Ilija Sekulović i Ivan Lončar. Na sud je bilo pozvano oko 310 svjedoka iz Imotske krajine, Duvna, Livna, Roškog Polja, Buškog blata, Kongore i Rakitna. Derviš-beg Kopčić nije došao na sud jer nije htio svjedočiti protiv Andrijice koji se čovječno ponašao. Bilo je to prvo suđenje na hrvatskom jeziku. Rasprava je počela 22. srpnja 1872. godine. Predsjednik suda bio je Franjo Lettis, državni odvjetnik bio je dr. Roko Paladin, a odvjetnici dr. Marko Karaman i dr. Kosta Vojnović.[98] Samoga Andrijicu branio je dr. Mato Lalić. Hajdučki zarobljenik Jakov Dundić na sudu je izjavio: *Bio sam kod njih osam dana… zajedno smo i jeli i pili… preko dana smo spavali a obnoć hodali zajedno… na rastanku sam se s njima izljubio. Neka im Bog dao zdravlje! Šta ja mojoj duši, tako i njihovoj!*[99] Neki su svjedočili da ih je Andrijica spasio od zlostavljanja. Šimićev branitelj dr. Mato Lalić iznio je obrambeni govor u kojem je istaknuo da se Šimića ne smije smatrati silnikom i robijašem. Njega je kruta sila odagnala od očinskoga doma i obiteljskoga zaklona. Pred strahom od smrti otišao je u goru i postao hajduk. Da je živio u povoljnijim

96 Kata Marić u Grudama 2005. godine kazala je Ivani Čale.

97 Tihomir Zubac, nav. dj. str. 195.

98 Kosta Vojnović (Herceg Novi, 1832. – Dubrovnik, 1903.). Od 1863. do 1875. bio je zastupnik u Dalmatinskom saboru. U Hrvatskom saboru bio je zastupnik od 1878. do 1884. Na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu bio je redoviti profesor. Dva puta je bio prorektor Sveučilišta u Zagrebu te rektor 1877. – 1878. Od 1890. bio je redoviti član JAZU. Zalagao se za sjedinjenje Dalmacije i Hrvatske. Otac je književnika Ive Vojnovića.

99 Tihomir Zubac, nav. dj. 195.

prilikama bio bi pravi dobrotvor za čovječanstvo. Lalić je tražio da se doživotna robija promjeni u vremensku.[100] Odlukom 31. kolovoza 1873. godine u 9 sati Šimić je osuđen na doživotnu robiju.

U Splitu je u zatvoru proveo dvije godine, sedam mjeseci i dvadeset dana. Šimić je s osuđenim hajducima stigao u kaznionicu u Kopru. U tamnici su se bojali da Andrija *ne bi preskočio zid dvadeset metara visok i provalio dva metra širok bedem*.[101] U zatvoru u Kopru umrli su: Jozo Ćurić 27. studenoga 1873. u 22. godini, Ivan Meštrović 4. kolovoza 1877. u dobi od 31 godine, Grgo Burilo 12. ožujka 1877. u 43. godini, Petar Sekulović 22. rujna 1877. u 31. godini, Ivan Lončar 20. siječnja 1879. u 36. godini života. Šimić je obolio od reumatizma.[102]

ŠIMIĆEVO SKRIVENO BLAGO

Godine 1870. hajduk Andrijica Šimić, bježeći od austrijskih i turskih vlasti, sakrio se pod Zavelim. Međutim, bio je otkriven kad se spustio u Roško Polje tu su ga napali turski konjanici. Došlo je do okršaja i Andrijica i njegova družina povukli su se u Zavelim. On je na svojim leđima iznio ranjenog hajduka Krajinu. Htio je ranjeniku naći konja i tako je ponovno upao u zasjedu, pa je onda u žurbi ispod neke bukve zakopao blago. Narod pripovijeda, kad bi se čovjeku posrećilo mogao bi steći pravo bogatstvo.[103]

DRVOSJEČE NAŠLI ŠIMIĆEVO ZLATO I SABLJU U RAKITNU

Šumari iz Novog Travnika i Kotor Varoša, prije tridesetak godina došli su obaviti redovitu sječu bukovog drveta. Šumu su tada sjekli u Šimića rupi i konjima su je izvlačili na put. Kazivač pripovijeda da je njegov otac tada bio poslovođa i šef. Jedan dan kad je došao u šumu vidjeti kako napreduju radovi, zatekao je radnike kako se spremaju kućama. Pitao ih je: *U čemu je problem, zašto ne radite, treba li vam više novca?*. Radnici su samo rekli: *Mi smo se osigurali za cili život. Nama je dovoljno.*

U šupljini jedne bukve našli su dukate i Šimića sablju. Poslovođi su poklonili sablju, a dukate su uzeli sebi. Koliko su uzeli, nisu htjeli kazati. Oko sedam radnika iz Novog Travnika i Kotor Varoša rastjerali su svoje konje na koje su tovarili drva i koja im više nisu trebala i pošli svojim kućama.

100 Isto, 196.

101 Dr. fra Leo Petrović, nav. dj., 166.

102 Tihomir Zubac, nav. dj. 197.

103 U Roškom Polju kod Tomislavgrada 2006. godine kazao je Ante Sučić, rođ. 1951. godine.

Poslovođa je sa sabljom došao u Čaršiju, kod pokojnog tetka Ćipe i hvalio se sa sabljom. Onda je otišao pokazati je Perici i Bari, ljudima koji žive u Rakitnu. Nakon par dana u Rakitno su došla tri čovjeka, tadašnji *milicajci*. Pokucali su na naša vrata, uzeli podatke i *jamili* sablju. Rekli da će je odnijeti u muzej.

Ona nikad tamo nije završila. Niti je vlasnik sablje ikada doznao gdje je niti kod koga je završila. *Čak i pred smrt mi je priča o njoj, ne bi li je pronaša. Još se i ja sićam kako je sablja dobro bila očuvana. Sve je imala, čak i korice. Nimalo je ´rđa nije uvatila*.[104]

SLOBODA

Od 1893. godine stalno su pristizale molbe u Beč da se Šimić oslobodi. Mostarski biskup fra Buconjić u molbi 10. listopada 1899. napisao je: *Ovdašnji narod uvije je smatrao, da je Andrijica Šimić otišao u hajduke za ljutu nevolju, te uopće želi, da mu se Vaše Veličanstvo najblagovitije smiluje.*[105] Kad su molbe odbijene, Šimićev sinovac Jozo Šimić dok je služio austrijsku vojsku u Beču podnio je molbu za pomilovanje. Nakon pohvalnoga izvješća iz koparske kaznionice, Andrijica je u 68. godini života pomilovan 16. prosinca 1901. godine i poslije 29 godina i 11 mjeseci izdržane robije pušten iz tamnice.

U Split je stigao četiri dana poslije. Mnoštvo ga je naroda dočekalo. Gdje god se pojavio okupljalo se mnogo svijeta. Svugdje je rado dočekivan i ugošćivan. Juraj Kapić 2. siječnja 1902. napisao je u *Pučkom listu*:

Kad se bilo pročulo da je car pomilovao hajduka Šimića te da on ima stignuti poda Split, za tri dana zasebice mnoštvo naroda na svaki sat i po danu i po noći čekalo je doti jednu lađu koja je stizala iz Trsta misleći da je u njoj Šimić. Po gradu se na sve strane govorilo: Dolazi Šimić! Od velikih kiša na splitskoj obali bilo je gliba nazuvuk, ali svjetina nije gledala, već kao začarana trčala je da vidi hajduka Šimića. On je stigao u Split, dne 17. prošlog mjeseca (17. prosinca 1901.) i nastanio se kod Mije Gotovca Lečevčanina. Odma u petak jutrom svjetina je bila opkolila Gotovčevu krčmu, željna da vidi Šimića. Redari su neprestano stražarili i odalećivali puk. Pošto je hajduk Šimić glasan po cieloj Dalmaciji (…)[106]

104 Vjeko Miličević, rođen 1959. god., Rakitno, ispričao Martini Božić u lipnju 2010.

105 Tihomir Zubac, nav. dj. str. 198.

106 Dragan Marijanović: *Priče iz Hercegovine: kraj Andrijice Šimića* (24. travnja 2016.), https://www.hercegovina.info/hercegovina/mostar-hercegovina/price-iz-hercegovine-kraj-andrijice-simica-106355/106355/ (pristup 27. travnja 2020.)

O puštanju na slobodu hajdučkoga harambaše Andrijice Šimića u naše vrijeme se pripovijeda:

Ostarija je Andrija kad se car Vrane Jozip odluči uslišat molbe puka rvackog i puštit ga vani. Jer caru su stalno stizale molbe puka i fratara da ga se pusti iz tamnice. Veliko je veselje nastalo po ciloj Dalmaciji. Doša je Andrijica prvo parobrodon u Split, a tamo puna riva ga dočekala. Na ramenin su ga nosili i tri dana gostili, nisu mu dali ić dalje. I tako iz sela u selo, kako je iša prema svojin Runovići tako su ga svugdi častili i zadržavali. A on in je priča svoje zgode. A pokaziva in je i kako je još jak ki bik, neka je starac.

Eto, proša je i kroz naše selo. Bija u ovoj gostijoni, evo tu do naše kuće. Sija za stol, skupila se sila naroda, svi ga slušaju i gledaju kao u Isukrsta. A on priča i smije se, sve mu drago šta ga narod voli. I onda se digne sa stolice, makne pijate i iz mista s obe noge skoči na stol. Ej, s obe noge iz mista! Starac od 68 godina, a 30 godina u tamnici! Takvi je bija junak Andrijica.[107]

Bio je malena, ali krepka stasa, visoka čela, bistra oka, izrazita lica, skroman, ponizan i pobožan. Boravio je u Splitu, Sinju, Trilju, Lovreću, Imotskomu, Runovićima, obilazio svoje hajdučke staze. Obilazio je crkve i s krunicom u ruci molio. Pripovijedao je o svojemu životu. Pokazao se vrsnim narodnim pripovjedačem.

Andrija Šimić je ostavljao novac kod ljudi. Kad je izašao iz zatvora, kamo god je ostavlja pare nitko se s njim nije htio upitati niti je volio čuti za Andriju Šimića. *Kakvi su ljudi bili tadan a bilo ih je uvik i uvik će ih bit.*[108]

Mnogi kod kojih je ostavljao novac nisu željeli čuti za Andrijicu. Među njima je bio i jedan dužnik iz Alagovca. Njega su zadesile velike nesreće. Neki potomci su pomrli, neki poginuli u prometu, a neki umrli u umobolnicama. Tome čovjeku je nestalo cijelo potomstvo.

Predaja govori o tome kako je Andrijica nakon izlaska iz tamnice još uvijek bio snažan te je preskakao magarca s mjesta, a kako bi onima mlađima od sebe, koji su se junačili, pokazao što je pravo junaštvo. U jednom je dućanu u pod stavio nož, s oštricom okrenutom prema gore. Sjeo je na pod, uhvatio se rukama za nožne palčeve i tako preskočio nož, što se nitko drugi nije usudio učiniti.[109]

Kad je pušten iz zatvora putovao je po Dalmaciji. Išao je pješice i kroz Šestanovac i Lovreć, skupilo se mnogo svijeta i pitalo se koga bi sebi za druga uzeo.

107 Kazao je spomenuti Martin Dukić.
108 Ispričala je spomenuta Kata Bešlić.
109 Predaju sam zapisao 1999. prema kazivanju Zdravka Nikića iz Ružića kod Gruda.

Andrijica je znao prepoznati i odabrati čovjeka. Odabrao je Antu Popovića. Kad je došao u Lovreć, od osamdeset i četiri preskočio je četiri skale s mjesta. [110]

Snagu harambaše Šimića ističe Božo Lovrić u autobiografskom romanu *More*.[111]

SMRT

U Zmijavcima pripovijedaju da je Andrijica *po stare dane uvik sidio ispod onog debelog hrasta, baš onoga ispod kojeg je sidio i did Kikaš iz 'Prosjaka i sinova'*.[112]

Andrijica je 5. veljače 1905. godine krenuo župniku u Runoviće da se ispovjedi. Pripovijeda se da su mu zadnje riječi bile:

Draga moja braćo, Imoćani,
moji su se izbrojali dani.
Teško mi je osvetu premostit,
al još teže tuđinu oprostit.
Al za ljubav Krista raspetoga,
svim opraštam od sveg srca svoga.

Na putu je umro od kapi i to blizu kuće svog izdajice Garca, koji je umro tri dana prije. U Zmijavcima se pripovijeda da su Šimića našli mrtvoga ispod hrasta pod kojim je često sjedio. Zubac je 1941. godine napisao da je Andrijicu dva dana prije smrti ispovjedio zamjenik župnikov u Ružićima fra Križe Galić.[113]

Andrijina kletva Garcima *Moje noge nad vašim glavama stale!* ostvarena je. Na runovićkom groblju počiva harambaša Andrijica Šimić, a noge su mu iznad glave izdajice Garca.

SUDBINA IZDAJICA

Kazivačica rođena 1923. pripovjedila je 2010. godine: *(...) A, malo po malo, Kika i svi njezini, sve se to kolino umelo. Ja ka' san po terenu bila, poslali me da govorin ljudima kako duvan triba pridavat, išla ja i po Runovićin i po*

110 Ivana Kalajžić zapisala je 2012. godine. Kazao joj je spomenuti Mijo Kalajžić.

111 Božo Lovrić, *More* u: PSHK, knj. 80., Zora, Zagreb 1968., 219.

112 Miro Gudelj (rođ. 1971.) 2004. godine u Zmijavcima kazao je Aniti Cvitković.

113 Tihomir Zubac, nav. dj., str. 198.

Zmijavcin, i po Slivnu. I bila san ja u toj kući di je Kika bila. Seke moja, ništa ti ne mereš vidi' nego samu rusovinu, a one kuće se sve sorile. A na jednon zidu stoji jedan crni ćuko. I to je Kikin ćuko osta, uvik se tu kotijo i tamo mu temelj bijo.[114]

HRVATSKI NOGOMETNI KLUB HAJDUK

Studenti Fabijan Kaliterna, Lucijan Stella, Ivan Šakić i Vjekoslav Ivanišević iz Praga su došli u Split i 13. veljače 1911. godine osnovali nogometni klub. Predlagali su imena Mosor, Marjan, Velebit i dr. Kako se nisu mogli dogovoriti oko imena, konzultirali su svoga profesora Josipa Barača. Otac Josipa Barača bio je rodom iz Mućа Gornjeg i divio se pričama o junaštvu hajdučkoga harambaše Andrijice Šimića. To je prenio i na svoju djecu. Profesor Barač predložio je da se nogometni klub zove Hajduk jer hajduk simbolizira hrabrost, odlučnost, upornost, ponos, čast, humanost, prijateljstvo, zaštitu slabijih, pomoć sirotinji, ljubav prema slobodi, prkos prema tuđinskoj vlasti, borbu protiv neprijatelja.[115]

ANDRIJIČIĆI

Antroponim Andrijičić baštini ime prema Andrijici Šimiću koji se sprijateljio i bio kum Galiću. Šimićevu kumčetu dali su ime Andrijica. Prema imenu Šimićeva kumčeta njegovi su se potomci prozvali Andrijičići.[116]

ŠIMIĆA PEĆINA

U okolici Livna ima nekoliko lokaliteta koji podsjećaju na harambašu Šimića. Kamešnica ima više vrhova, a jedan od njih je i Potajnica. Postoje tri predaje o podrijetlu imena Potajnica. Po jednoj predaji izvor na Potajnici za vrijeme ljetnih suša presuši, *nestane to jest potaji se pa otud naziv Potajnica*. Međutim ni najstariji mještani ne pamte da je izvor ikad presušio pa je istinitost ove predaje manje vjerojatna.

Druga predaja kaže da se u blizini izvora potajno sastajalo dvoje zaljubljenih,

114 Matija Znaor zapisala je u Runovićima 2010. godine. Kazala joj je Iva Janjiš, rođena 1923. godine u Vinjanima Gornjim.

115 Usp. Josip Mihaljević: *Četiri studenta u Pragu osnovala nogometni klub Hajduk. (13. veljače 2018.)* https://www.mirovina.hr/vremeplov/13-2-cetiri-studenta-pragu-osnovali-nogometni-klub-hajduk-split/ (27. travnja 2020.); Dragan Marijanović: *Priče iz Hercegovine: kraj Andrijice Šimića* (24. travnja 2016.), https://www.hercegovina.info/hercegovina/mostar-hercegovina/price-iz-hercegovine-kraj-andrijice-simica-106355/106355/ (27. travnja 2020.).

116 Josipa Širić zapisala je 2012. godine. Ispričao joj je spomenuti Ivan Bešlić.

lijepa djevojka iz Podhuma i Dalmatinac iz Voštana. Budući da su protiv njihove veze bile njihove obitelji, dvoje zaljubljenih objesilo se na bukvi blizu izvora.

Prema trećoj predaji, u blizini izvora sastajali su se hajduci koji su tu pritajeno od pogleda turske vojske trgovali i dogovarali. Nedaleko od Potajnice nalazi se Šimića pećina.[117]

U Vučipolju kod Posušja ima Šimića pećina, prozvana tako jer su se u njoj skrivali Šimić i njegovi hajduci.[118]

ŠIMIĆA RUPA

Na Dabilu[119] ima Šimića rupa i turski greb usred dolca. Tu ima rupa iznad koje je Andrijica stavljao kabanicu. Kad bi Turci prolazili, morali su baciti parića na kabanicu jer nisu znali gdje je Andrijica, a bojali su se da će ih ubiti.

Kad je Andrijica utekao iz tamnice, kod te rupe sreo je Turčina i pitao ga: *Turčine, imaš li vatre, pripalio bi?. Imam*, kaže Turčin. Andrijica je pripremio lug. Dok je Turčin htio pripaliti, Andrijica mu je sasuo lug u oči. Kad se Turčin prihvatio za oči, on ga je ubio rukama, jer nije imao oružja. Tu je Turčin pao, i zakopali ga i na njega je grudina nabacana.

Tu se i sad nalaze Šimića rupa i turski greb.[120]

HAJDUČKA PEĆINA U KOJOJ JE ZIMOVAO ŠIMIĆ

Na području Neorića iza brda Kuraje nalazi se Hajdučka pećina. Pripovijeda se da je u toj pećini sa svojim hajducima zimovao harambaša Andrijica Šimić:

Više san puta bio u ton lovu, iša dalje prema jednom malom brdu koje se zove Kuraja. I iza te Kuraje, na jednom proplanku, ima jedan mali vrta, ograđen, a iz tog vrtla je ulaz u jednu pećinu. Ta pećina ima svod, otprilike jedno visine šest-sedan metara gori, di se gori sastaju kamen do kamena. Ulaskon u tu pećinu, otprilike na dužinu dvadeset metara, nalazi se jedno korito, izdubljeno od bukovoga drva, di je puno vode; čiste i bistre. Ta voda, koja dolazi u to korito, ona kaplje sa svoda odozgar, kap po kap. Mislin, nije baš kap po kap, nego malo jače, tako da tu ima čiste i bistre vode. A okolo je te vode – dalje ja nisan u dubinu te jame iša –

117 Marija Matić zapisala je 2019. godine. Kazao joj je Tihomir Perković u selu Podhum kod Livna.

118 Josipi Širić 2012. godine ispričao je spomenuti Ivan Bešlić.

119 Dabio – mjesto kod Rakitna u posuškom kraju.

120 Josipa Širić zapisala je 2012. godine. Ispričao joj je Frano Širić, rođen 1933. u Cerovim Docima u Posušju.

okolo toga ima puno šušnja, onoga šta nanosi vitar u pećinu, tako suva da bi reka da se tu može ležat. A ta se zove pećina Hajdučka pećina. Navodno je tu zimova oni hajdučki arambaša Šimić Andrijica, i tu su on i njegovi hajduci zimovali u toj pećini. Ona je suha, za stanovanje vrlo dobra, ima veliki pregled oko nje, i tako da su oni bili tu sigurni.[121]

ZAKLJUČAK

Narod je stoljećima u uskocima i hajducima osvetnicima gledao osloboditelje. Andrijica je Šimić najglasovitiji hajdučki harambaša u devetnaestom stoljeću. On ide u red onih plemenitih ljudi koje je osmanlijski zulum otjerao u šumska bespuća kako bi se borio za slobodu porobljenoga hrvatskoga, ali i srpskoga i muslimanskoga naroda. Uz Mijata Tomića, Andrijica Šimić najomiljeniji je hajduk, o kojima i danas narod pripovijeda i kazuje pjesme.

Andrijica Šimić hajdukovao je po Rakitnu, Vran planini, Doljanima, Rami, Drežnici, Imotskom, Kupresu, Livnu, Kamešnici, Glamoču, Travniku, Vrlici, Zagori, Lovreću, Šestanovcu, Zagvozdu, Niskom, Neoriću, Sinju, Posušju, Zavelimu, Roškom Polju, Mostaru, Vitini, Poljicima i dr. Pripovijeda se da je dolazio i do Sarajeva.

U Šimićevoj hajdučkoj družini bilo je hajduka koji su povremeno činili zlodjela. Takve je hajduke Andrijica sprečavao, kažnjavao ili udaljavao iz svoje družine. Andrijica je pokatkad kažnjavao bogatije kršćane kako bi zaštitio siromašne i potlačene. Iznimno je štitio žene i dijelio im plijen.

Dvanaest je ljeta *Od Jurjeva do Mijolja dana* prkosno osvećivao nepravdu. Tu je plemenitu borbu prekinula izdaja Ante Garca. Junaštvo Andrijice Šimića pročulo se na daleko, svratilo pozornost na četiri stoljeća ropstva u Bosni i Hercegovini i dovelo Austrougarsku u tu zemlju.

Narod Andrijicu Šimića opisuje kao branitelja sirotinje i zaštitnika potlačenih. Progonio je i bogatije kršćane. Zbog svoga junaštva, poštenja i plemenitosti Andrijica je omilio narodu te se i danas o njemu pjeva i pripovijeda. Zbog svega toga narod i danas ponosno i brižno čuva uspomenu na hajdučkoga harambašu Andrijicu Šimića.

Familija Šimića se rasula. Pjesnici Antun Branko Šimić i Stanislav Šimić te

121 U Neoriću 2004. godine pripovijedao Marko Bazina (rođ. 1928. u Neoriću). Bio je sudionik antifašističke borbe. Radio je kao konobar te rukovoditelj OUR-a. Umro je 2011. godine. Zapisala je Marija Dukić.

legendarni nogometaš Dario Šimić rodbina su Andrijice Šimića. Krov kuće se srušio, kao i zidine Šimića dvora, ostao je samo jedan zid koji i sada stoji. Davno je vrijeme bilo da se kuća harambaše Andrijice Šimića obnovi. Zacijelo bi mnogi dolazili obići je. Davno je vrijeme prošlo da se Šimiću podigne spomenik. Dok su drugi narodi svojim junacima podigli diljem zemlje po dvije stotine spomenika i snimali filmove o svojim herojima, dotle hrvatski Robin Hood nema nijednoga spomenika. Tek u nekoliko mjesta postoje ulice Andrijice Šimića.

Šest godina nakon smrti Andrijice Šimića, 13. veljače 1911. godine, osnovan je HNK Hajduk. Nema dvojbi da su Šimićeve vrline bile presudne da se nogometni klub Hajduk tako nazove. Bilo bi časno da stadion Hajduka resi spomenik legendarnoga hajduka i da bude nadahnućem igračima za ponos, čast, upornost, odvažnost, sportsku borbenost.

HAJDUK HARAMBAŠA ANDRIJICA ŠIMIĆ AFTER WHOSE VIRTUES HNK HAJDUK WAS NAMED

Summary

Andrijica Šimić (Alagovac 22 November 1833 – Runovići 5 February 1905) is the most famous hajduk harambaša. Turkish oppression and injustice drove him into the ranks of hajduks in the year 1859. He was a noble and pious hajduk for twelve years. He protected and helped the poor and women. At dawn on 14 January 1871, he was betrayed by Ante Garac, in whose house he slept that night. Seven Garac's tied him up and handed him over to the authorities. In late July of the same year, he was sentenced to life imprisonment. He served the sentence in the Koper prison until 16 December 1901 when he was released by royal decree. For days, many people were waiting for him at the Split waterfront. When he arrived in Split by steamer from Koper, he was greeted and hosted by many people everywhere. He did not take revenge on his traitors. Andrijica narrated his life as a hajduk, proving to be an excellent folk narrator. He died three days after his traitor Ante Garac. He rests in the cemetery in Runovići, and his curse came true. Andrijica Šimić's legs are over Ante Garac's head. Six years after the death of Andrijica Šimić, a Croatian football club (HNK) was founded, which was named Hajduk because of Šimić's virtues.

Keywords: the last harambaša Andrijica Šimić, historical and etiological tales, oral poems, Šimić's virtues, betrayal, imprisonment, freedom, death, HNK Hajduk